

T.C
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER DERSLERİNDE SINIF İÇİ DEMOKRASİ
UYGULAMALARININ İNCELENMESİ

Tuba ERTUĞRUL

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Feyyaz KARACA

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Bu çalışma, İlköğretim Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı'nda jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: ...Doç. Dr. Mehmet AYDIN.....
Üye: Yrd. Doç. Dr. Feyyaz KANACA.....
Üye: Yrd. Doç. Dr. Abdurrahman SAHAN.....

İmza
.....
.....
.....

Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 24/07.2015 tarih ve 25/06 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ramazan BAŞTÜRK
Enstitü Müdürü

ETİK BEYANNAMESİ

Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- Bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversitede veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı beyan ederim.

Tuba ERTUĞRUL

TEŞEKKÜR

Araştırmanın başından itibaren her aşamasında desteğini esirgemeyen ve bu çalışmanın tamamlanmasında bilimsel önerileriyle bana rehberlik eden çok değerli hocam ve tez danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Feyyaz KARACA'ya teşekkür ederim.

Tez jürimde yer alan ve değerli görüşleriyle tezime katkı sağlayan hocalarım Sayın Doç. Dr. Mithat AYDIN'a ve Sayın Yrd. Doç. Dr. Abdurrahman ŞAHİN'e teşekkür ederim.

Araştırma boyunca her zaman yanımda olan arkadaşlarım Aylin YAZICIOĞLU, Cansu EKİNCİ, Gökçin SEVGİSUNAR ve Selvinaz ERUL'a teşekkür ederim.

Tüm eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi olarak beni destekleyen canım anneme, babama ve kardeşime sevgilerimi sunuyorum.

Tuba ERTUĞRUL

Denizli, 2015

ÖZET

Sosyal Bilgiler Derslerinde Sınıf İçi Demokrasi Uygulamalarının İncelenmesi

Tuba ERTUĞRUL

Bu çalışmanın amacı, Sosyal Bilgiler derslerinde öğretmenlerin sınıf içi demokrasi uygulamalarının neler olduğunu belirlemektir. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Araştırmanın verileri yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. 2014-2015 öğretim yılında Denizli il merkezinde bulunan altı ortaokulda gerçekleştirilen araştırmaya 20 Sosyal Bilgiler öğretmeni katılmıştır. Görüşmelerden elde edilen verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz yaklaşımı kullanılmıştır.

Araştırma, öğretmenlerin Sosyal Bilgiler derslerinde öğrencilerin derse katılımını sağlamada, sınıf kurallarının belirlenmesinde, öğrencilerin birbirlerine karşı hoşgörülü ve saygılı olmasını sağlamada, öğrencilerin sınıfta kendilerini ifade edebilmelerinde ve yıl boyunca sınıf içinde karşılaşılan problemleri çözmede demokratik bir sınıf ortamı oluşturdukları sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte öğretmenlerin sınıfta disiplini sağlamada, öğrencilerin sınıf içinde grup etkinliklerine katılmalarında, ölçme araçlarıyla ilgili kararları almada yeterli demokratik bir sınıf ortamı oluşturamadıkları sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, demokrasi, sınıf, durum çalışması

ABSTRACT

The Investigation of Democratic Practices in Social Studies Courses

Tuba ERTUĞRUL

The objective of this study is to determine democratic practices of social studies teachers in their social studies courses. The study is based on a case study of qualitative research design. The data were collected through semi-structured face to face interviews. Semi-structured interviews were conducted with twenty social studies teachers working at the six secondary schools located in Denizli province in 2014-2015 academic year. The data were analyzed based on a descriptive approach.

The research result indicated that social studies teachers create a democratic classroom environment in their social studies courses for their students in terms of students' participation in the course, the determination of class rule, the tolerance and respect of students to each other, the solving of a problem that students encountered in the classroom during the expressing themselves. On the other hand, the research result indicated that teachers could not create an adequate democratic atmosphere in the classroom in terms of providing the discipline, the participation of students in group activities and in playing a role in determining the evaluation process.

Key Words: Social studies, democracy, class, case study

İÇİNDEKİLER

Yüksek Lisans Tezi Onay Formu	i
Etik Beyannamesi	ii
Teşekkür.....	iii
Özet.....	iv
Abstract.....	v
İçindekiler	vi
Tablolar Listesi	vii
BİRİNCİ BÖLÜM-GİRİŞ	1
1.1.Problem Durumu.....	1
1.2.Araştırmanın Önemi.....	9
1.3.Araştırmanın Amacı.....	9
1.4.Araştırmanın Soruları.....	10
1.5.Araştırmanın Sınırlılıkları	11
1.6.Araştırmanın Varsayımları.....	11
1.7.Tanımlar	11
İKİNCİ BÖLÜM-ALAN YAZIN TARAMASI.....	13
2.1.Demokrasi Kavramı ve Tanımı.....	13
2.2.Demokrasinin Tarihsel Gelişimi	14
2.3.Demokrasi Türleri.....	15
2.3.1.Doğrudan demokrasi.....	15
2.3.2.Yarı doğrudan demokrasi.....	15
2.3.3.Temsili demokrasi.....	16
2.4.Demokrasinin Temel İlkeleri ve Özellikleri	16

2.5.Demokrasi ve Eğitim	16
2.5.1.Demokrasi ve Aile	19
2.5.2.Demokrasi ve Okul	20
2.6.Demokratik Sınıf Ortamı	21
2.7.Demokrasi ve Öğretmen	22
2.8.Sosyal Bilgiler ve Demokrasi	23
2.8.1.Sosyal Bilgiler Kavramı.....	23
2.8.2.Sosyal Bilgiler Öğretiminin Tarihsel Gelişimi	24
2.9.Sosyal Bilgiler Öğretim Programı.....	24
2.9.1.Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Genel Amaçları.....	24
2.9.2.Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Vizyonu.....	25
2.9.3.Sosyal Bilgiler Programının Temel Yaklaşımı	26
2.10.Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Yapısı	27
2.10.1.Sosyal Bilgiler Dersinde Demokrasi Konularını İçeren Öğrenme Alanları.....	27
2.10.2.Sosyal Bilgiler Dersinde Demokrasi Konularını İçeren Üniteler	29
2.10.3.Sosyal Bilgiler Dersinde Demokrasi Konularını İçeren Kazanımlar ...	30
2.10.4.Sosyal Bilgiler Dersinde Demokrasi Konularını İçeren Beceriler.....	31
2.10.5.Sosyal Bilgiler Dersinde Demokrasi Konularını İçeren Değerler	32
2.10.6.Sosyal Bilgiler Dersinde Demokrasi Konularını İçeren Kavramlar	32
2.11.Demokrasi Eğitimi ile İlgili Araştırmalar	33
2.11.1.Yurt İçinde Yapılmış Araştırmalar	33
2.11.2.Yurt Dışında Yapılmış Araştırmalar	38
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM-YÖNTEM.....	40
3.1. Araştırma Deseni.....	40
3.2. Çalışma Grubu	40
3.3.Veriler Toplama Araç ve Teknikleri	42

3.4. Veri Toplama Süreci	43
3.5. Verilerin Analizi	43
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM-BULGULAR	45
4. 1. Demokratik Ortamlar Oluşturabilmek İçin Yapılan Uygulamalara İlişkin Bulgular.....	45
4. 2. Sınıfta Disiplini Sağlamak İçin Yapılan Uygulamalara İlişkin Bulgular	47
4. 3. Öğrencilerin Derse Etkin Katılımını Sağlamak İçin Yapılan Uygulamalara İlişkin Bulgular	48
4. 4. Sınıf Kurallarının Belirlenmesi ve Geliştirilmesi Konusunda Yapılan Uygulamalara İlişkin Bulgular.....	50
4. 5. Öğrencilerin Sınıf İçinde Grup Etkinliklerine Katılmalarını Sağlamak İçin Yapılan Uygulamalara İlişkin Bulgular	52
4. 6. Farklı Düşünen Öğrencilerin Birbirlerine Karşı Hoşgörülü ve Saygılı Olmasını Sağlamak İçin Yapılan Uygulamalara İlişkin Bulgular	54
4. 7. Yıl Boyunca Sınıf İçinde Karşılaşılan Problemleri Çözmek İçin Öğrencilerle Birlikte Yapılan Uygulamalara İlişkin Bulgular.....	56
4. 8. Öğrencilerin Sınıfta Kendilerini İfade Edebilmelerini Sağlamak İçin Yapılan Uygulamalara İlişkin Bulgular.....	58
4. 9. Ölçme Araçlarıyla İlgili Kararların Nasıl Alındığına İlişkin Bulgular	59
4. 10. Eğitim-Öğretim Etkinlikleri Yürütülürken Kullanılan Yöntemlerin Neler Olduğuna İlişkin Bulgular.....	60
BEŞİNCİ BÖLÜM-TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	62
5.1. Tartışma	62
5.2. Öneriler	72
KAYNAKÇA.....	74
EKLER.....	81
EK 1. Görüşme Formu.....	81
EK 2. İzin Formu	82
ÖZGEÇMİŞ	83

TABLOLAR LİSTESİ

TABLO 2. 1.Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Demokrasi İle İlgili Öğrenme Alanları ve Üniteler	30
TABLO 4. 1.Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersinde Demokratik Ortamlar Oluşturabilmek İçin Neler Yaptıkları İle İlgili Uygulamaların Dağılımları.....	45
TABLO 4. 2. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersinde Sınıfta Disiplini Sağlamak İçin Neler Yaptıkları İle İlgili Uygulamaların Dağılımları	47
TABLO 4. 3. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrencilerin Derse Etkin Katılımını Sağlamak İçin Neler Yaptıkları İle İlgili Uygulamaların Dağılımları	49
TABLO 4. 4. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersinde Sınıf Kurallarının Belirlenmesi ve Geliştirilmesi Konusunda Neler Yaptıkları İle İlgili Uygulamaların Dağılımları	50
TABLO 4. 5. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrencilerin Sınıf İçinde Grup Etkinliklerine Katılmalarını Nasıl Sağladıklarına İlişkin Uygulamaların Dağılımları	52
TABLO 4. 6. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersinde Farklı Düşünen Öğrencilerin Birbirlerine Karşı Hoşgörülü ve Saygılı Olmasını Nasıl Sağladıklarına İlişkin Uygulamaların Dağılımları	54
TABLO 4. 7. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersinde Yıl Boyunca Sınıf İçinde Karşılaştıkları Problemleri Çözmek İçin Öğrencilerle Birlikte Neler Yaptıkları İle İlgili Uygulamaların Dağılımları	56
TABLO 4. 8. Öğretmenlerin “Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrencilerin Sınıfta Kendilerini İfade Edebilmelerini Sağlamak İçin Neler Yaptıkları İle İlgili Uygulamaların Dağılımları	58
TABLO 4. 9. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersinde Ölçme Araçlarıyla İlgili Kararları Nasıl Aldıkları İle İlgili Uygulamaların Dağılımları	59
TABLO 4.10.Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersinde Eğitim-Öğretim Etkinlikleri Yürütülürken Kullandıkları Yöntemlerin Neler Olduğu İle İlgili Uygulamaların Dağılımları	61

BİRİNCİ BÖLÜM: GİRİŞ

Eğitim davranış değiştirme ve oluşturma sürecidir. Bu süreç yaşam boyu devam etmektedir. Bu nedenle bireyin toplumsal yaşama uyum sağlaması, etkili ve sorumlu vatandaşlar olarak yetişmesi ve demokratik özellikler kazanmasında Sosyal Bilgiler dersi önemli bir yere sahiptir.

Bu bölümde problem durumuna, araştırmanın önemine, araştırmanın amacına, araştırmanın sınırlılıklarına, varsayımlara ve tanımlara yer verilmiştir.

1. 1. Problem Durumu

Küreselleşen dünyada hızla gelişen bilim ve teknolojiyle birlikte bireyin sosyal hayata katılımı ve toplumda aktif rol alması gerekir. Bu nedenle aile ve eğitim kurumları bireyin sosyalleşmesinde önemli rol oynar. Özellikle eğitim kurumları öğrencilerin akademik başarı elde etmesine ve bireye vatandaşlık yeterlilikleri kazandırmak için demokratik toplumların özellikleri olan farklı bilgi, beceri, tutum ve değerleri kazandırmaya çalışır. Bunun için de sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilmesinden oluşan Sosyal Bilgiler en iyi uygulama alanıdır.

Türkiye'nin siyasal, sosyal ve ekonomik dinamikleri geliştikçe öğretim programları da değişim göstermiştir. 1924-1962 yılları arasındaki programlarda Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri tek disiplin olarak verilmiştir. Bu dersler 1962 İlkokul Program Taslağı'nda "Toplum ve Ülke İncelemeleri" dersi altında birleştirilmiştir. 1968 İlkokul Programı'nda ise "Sosyal Bilgiler" olarak değiştirilmiştir. 1985'te Sosyal Bilgiler dersi ilköğretim ikinci kademedeki Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi olarak verilmişse de, son olarak bu dersler 1998 ve 2004 programında Sosyal Bilgiler dersi olarak işlevini gerçekleştirmektedir.

Türkiye’de 2005 yılında değiştirilen ve yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nı hazırlayan komisyon tarafından Sosyal Bilgiler’in tanımı şu şekilde yapılmıştır: “Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla Tarih, Coğrafya, Ekonomi, Sosyoloji, Antropoloji, Psikoloji, Felsefe, Siyaset Bilimi ve Hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir” (MEB,2005, s.15).

Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (National Council for the Social Studies-NCSS) (1994) ise Sosyal Bilgiler’i şu şekilde tanımlamaktadır: “Sosyal Bilgiler, vatandaşlık yeterlilikleri kazandırmak için sosyal bilimlerin ve beşeri bilimlerin birleştirilmesinden oluşan bir çalışma alanıdır. Okul programı içerisinde Sosyal Bilgiler; antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, etik, felsefe, siyasi bilimler, psikoloji, din, sosyolojinin yanı sıra beşeri bilimler, matematik ve doğa bilimlerinin uygun içeriklerinden oluşturulan eşgüdümlü ve sistematik bir çalışma alanı sağlar” (s.3).

NCCS, 1970 yılında yayımladığı öğretim kılavuzunda Sosyal Bilgiler Öğretimi için şu dört amacı önermiştir:

- (a) İnsanın geçmiş, bugün ve gelecekteki durumu hakkında bilgi edinme becerisini geliştirme.
- (b) Bilgiyi işleme için gerekli becerileri kazandırma.
- (c) İnanç ve değerleri yorumlama becerisini geliştirme.
- (d) Vatandaş olarak aktif sosyal katılım için bilgiyi uygulama.

Bu amaçlar, o günden beri gerek Sosyal Bilgiler’de program geliştirme çalışmalarında gerekse alan uzmanlarının oluşturduğu literatürde üzerinde uzlaşılan amaçlar olmuştur. Tüm ölkelerin vatandaşlık eğitimine uygulanabilirliklerinden dolayı bunlar, evrensel amaçlar olarak değerlendirilebilir. Doğal olarak, bu amaçların ölkelere göre yorumları da farklı olmaktadır. Bu farklı yorumlar her bir ulusun kendi amaçlarını meydana getirmektedir (Öztürk, 2009, s.8).

2005 Sosyal Bilgiler Programı’nın vizyonunda; 21. yüzyılın aėdař, Atatürk ilkeleri ve inkılâplarını benimsemiş, Türk tarihini ve kùltürünü kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kùltürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, yaratıcı, doğru karar veren), sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yetiştirmektedir.

Sosyal Bilgiler dersi, demokratik değerleri benimsemiş vatandaşlar olarak öğrencilerin içinde yaşadığı topluma uyum sağlamalarını ve öğrencilere bu bilgi birikimini yaşama geçirilebilecek donanımlar kazandırmayı amaçlamaktadır. “Sosyal Bilgiler, dünyayı bir bütün olarak anlamayı sağlayan soyut düşünceleri, davranışları ve işlevleri kapsamaktadır. Sosyal Bilgiler; geçmişin kolaylıkla anlaşılmasına olanak sağlar, günümüz koşullarına başarıyla uyum sağlamak için bireyleri donatır ve onların yeni bilgiyi rahatlıkla işlemeleri ve çoklu bakış açısıyla ileriye görmelerine yardımcı olur” (Kottler ve Gallavan, 2013, s. 19)

2005 Sosyal Bilgiler Ders Programı, davranışçı yaklaşımın yerine, bireyin var olan deneyimlerini dikkate alarak, yaşama etkin katılımını, doğru karar vermesini, sorun

çözmesini destekleyici ve geliştirici bir yaklaşım olarak yapılandırmacı yaklaşımı benimsemiştir. Bu yaklaşım bilgi, kavram, değer ve becerilerin gelişmesini sağlayarak, öğrencinin kendi yaşantılarını ve bireysel farklılıklarını dikkate alarak çevreyle etkileşimine olanak sağlayan yeni bir anlayışı yaşama geçirmeye çalışmaktadır (MEB, 2005, s.14).

Sosyal Bilgiler Programı, Barr, Barth ve Shermis'in (2013) ortaya koyduğu üç geleneği de önemsemektedir. Bunlar:

(1) *Vatandaşlık aktarımı olarak Sosyal Bilgiler,*

(2) *Sosyal bilimler olarak Sosyal Bilgiler,*

(3) *Yansıtıcı düşünme olarak Sosyal Bilgilerdir (s. 15-28).*

Bu üç geleneksel yaklaşımı benimseyen Sosyal Bilgiler dersi, toplum düzeninin sağlanması ve hukuk konularının öğretilmesi konusunda önemli bir görev üstlenmektedir. Çünkü Sosyal Bilgiler dersi, bireyin devlete, devletin bireye olan görevlerini, haklarını ve sorumluluklarını bilen iyi bir vatandaş yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Öğrenciler, temel hak, özgürlük, demokrasi, vatandaşlık, devlet yapısı, insan hakları ve anayasa hakkında temel bilgileri Sosyal Bilgiler dersinde öğrenmektedir (Oğuz, 2013, s.160-165).

Demokratik yaşamın gerektirdiği bilgi, tutum ve becerilerle donatılmış, bireylerin oluşturduğu bir toplumda demokrasinin yaşam biçimi haline gelmesi çok daha kolaydır. Ancak bu süreç kendiliğinden gerçekleşmediği için toplumdaki tüm bireylere en azından temel politik bilgilerin kazandırılması gerekmektedir. Geçmişten günümüze okullar toplumda birçok amaca hizmet etmektedirler. Bu kurumlar genç insanların akademik yeteneklerini geliştirirken aynı zamanda onların vatandaşlık görevlerini, politik olayları, toplumu kavramalarına da yardımcı olmaktadır (Kuş, 2013, s. 211).

“Eğitim insanın bakış açısını genişletir, insanların hoşgörülü olmasını sağlar, körü körüne bir şeye bağlı kalmasını engeller ve seçimlerde insanların en doğru tercihi yapmasını sağlar. Bir insanın eğitim seviyesinin yüksek olması, demokratik değerlere olan inancını artırır ve demokrasinin uygulanmasını destekler” (Kuş, 2013, s. 212). “Bir demokraside, toplumun bir üyesi haline gelmeleri, katılmaları ve kamuoyunda açıkça rol almaları için gençlerin güçlendirilmesi kesinlikle eğitimin görevidir” (Apple ve Beane, 2011, s.35).

Toplumda demokratik bir kültürün oluşturulmasında elbette eğitim tek başına yeterli değildir. Bir toplumda, vatandaşlık ve demokrasi eğitimini etkileyen çok sayıda unsur vardır. Bunlar: okul, aile, akran grupları, medya, sosyal çevre, gelenekler, sosyal kurumlar, vs. Ancak burada okulun sorumluluğunu ayrı bir yerde tutmak gerekir. Çünkü toplumdaki her aile aynı bilince sahip olmadığı için okulun bu açığı kapatması için daha sistemli bir eğitim vermesi gerekmektedir. (Kuş, 2013, s. 213). Çocuk bulunduğu yerin havasını içine sindirir, ondan etkilenir. Bu nedenle okulda demokrasi konularının işlenmesi çok önemlidir.

Kuzgun (2000) (akt. Nas, 2006, s. 311) demokrasi eğitiminin, bilişsel ve duyuşsal olan hedeflerini şöyle sıralıyor:

- (1) Irk, din, cinsiyet, toplumsal sınıf vb. ayrımı yapmadan her insanı değerli bulabilme.
- (2) Başkalarını etkin bir biçimde, önyargılardan arınık olarak dinleyebilme.
- (3) Başkalarını anlayabilme.
- (4) Görüş ve isteklerini başkalarına saygılı bir biçimde anlatabilme.
- (5) Benimsemediği düşünce ve istekleri olan insanlarla geçinebilme.
- (6) Ortak sorunların çözümü için başkalarıyla etkin işbirliği yapabilme.

(7) Karar sürecine etkin olarak katılabilme.

(8) Benimsemediği kararların değiştirilmesi için çalışabilme/bu kararlara değişinceye kadar uyabilme.

(9) Eleştiriye açık olabilme/bunu bir gelişme fırsatı sayabilme.

(10) Başkalarını eleştirirken kırıncı değil, yapıcı olabilme.

(11) Davranışlarının sonuçlarını görebilme/sorumluluğunu alabilme.

(12) Başkalarının haklarına saldırı olduğunda bunu yapanlara karşı çıkabilme.

“Öğretim ve eğitimin yapıldığı ortamların her şeyden önce insan hakları ve demokrasinin alabildiğine solunabildiği ortamlar olması gerekir ki, o bilgiler somut olarak davranışlara yansıtılabilsin” (Nas, 2006, s.312). Demokratik okulun gerçekleştirilmesinde öğretmenlerin öğrenciye karşı sergilediği davranışların özel bir önemi vardır. Çünkü çocuk, günün büyük bir kısmını ailesinden uzakta okulda öğretmeni ile birlikte geçirmektedir. Öğretmenlerin, çocuğun kişilik gelişimi üzerinde olumlu ya da olumsuz etkileri olabilmektedir. Sadece insan hakları ile ilgili derslere giren öğretmenlerin değil, tüm öğretmenlerin insan haklarına saygılı ve demokratik davranışlar geliştirmelerinde önemli bir rol oynar. Öğrencileri tartışabilecekleri ortam sağlamalı, söz hakkı vermeleri, onları dinlemeleri, söylediklerine değer vermeli, onlar arasında hiçbir şiddet kullanmamaları, hoşgörülü olmaları, kendi görüşlerini zorla kabul ettirmeye çalışmamaları, kısaca öğrencilere saygı duymaları ve onların da kendine saygı duymasını sağlayacak bir sınıf ortamı oluşturmaları gerekmektedir (Kepenekçi, 2003, s.55)

“Öğretmenler, demokrasiyi okullarımızdaki temel felsefe haline getirerek ve ona gerçek yaşam durumlarında kendini işletebileceği fırsatlar yaratarak yol gösterici olabilirler” (Apple ve Beane, 2011, s.51). Öğretmenlerin bireye demokrasi anlayışını kazandırmak için eğitim-öğretim etkinliklerini gerçekleştirdikleri sınıf ortamının da

demokratikliği önemlidir. Demokratik bir sınıfta öğrencilerin hak ve sorumlulukları, kendisine, diğer öğrencilere karşı görevleri açıkça belirlenmelidir. Dolayısıyla, öğrenciler sınıfta nasıl davranışlar göstereceklerini, görevlerini, sorumluluklarını ve neleri yapip yapamayacaklarını açıkça bilmelidirler. Bu durum, sınıf yönetimi açısından önemli olduğu kadar, öğrencilerin demokratik anlayışı benimsemeleri açısından da önemlidir (Köse, 2009, s.873).

Sınıf yönetimi dendiği zaman ilk akla gelen kişi, öğretmendir. Öğretmenin sınıf yönetimi ile ilgili tutumu, kısa sürede öğrencilere yansımaktadır. Öğretmenin hangi davranışları sevip sevmediği, nelere ödül veya ceza verdiği, öğrencilere genel olarak yaklaşım tarzı, öğrencilerle ilişkilerindeki tutumu vb. öğrenciler tarafından hemen algılanır ve öğrenciler ona göre hareket tarzı geliştirirler. Bunların yanında, sınıf yönetimi açısından öğretmenin fiziki canlılığı, ruhi uyanıklığı, giyinişi, tavır ve hareketleri, sesi, kültürü, fiziki yapısı da etkili faktörlerdir. Bununla beraber sınıf yönetiminde, öğretmenin çocuk ve meslek sevgisinin de olması gerekmektedir (Köse, 2009, s.873).

Çocuğun okulu, sınıfı, diğer öğrencileri ve öğretmeni sevip sevmemesi büyük ölçüde sınıftaki öğretmen-öğrenci ilişkisine bağlıdır. Öğretmenin kendisini ulaşılmaz görmesi, öğrenciler arasında ayrımcılık yapması, öğrencilerine değer vermemesi gibi davranışlar, ilişkinin sağlıksızlığının en önemli nedenlerindedir. Öğretmen-öğrenci ilişkilerinin sağlıklı olabilmesi için öncelikle öğretmenin demokratik ilke ve kuralları benimsemesi ve uygulaması gerekmektedir. Bunun yanında, öğretmenin demokratik bir eğitim-öğretim ortamı yaratması ve çocukların düşüncelerini açıkça ifade edebilmeleri de önemlidir. Bunun için, öğrencileri eğitim-öğretim süreciyle ilgili kararlara katmak, seçimlerde demokrasiyi uygulamalı olarak yaşatmak öğretmenin görevlerindedir (Köse, 2009, s. 874).

Demokrasinin yaşatılması için topluma uyum sağlayabilen, sorumluluk alabilen etkin ve bilgin vatandaşlara ihtiyaç vardır. Bu nedenle her vatandaş demokratik bir eğitim süreci geçirerek demokrasiye dair bazı anlayışları kazanmalıdır. Sosyal Bilgiler dersi demokrasiye temel oluşturacak bilgi ve becerileri küçük yaştan itibaren öğretme görevi yönünden büyük önem taşımaktadır. Sosyal Bilgiler dersinin temel amacı demokratik, çağdaş bir toplum için etkin ve katılımcı vatandaşlar yetiştirmektir (Ural ve Sağlam, 2011, s.163)

Farklı disiplinlere ilişkin konuları içeren Sosyal Bilgiler Programı içerisinde demokrasi ile ilgili öğrenme alanlarına, ünitelere yer verildiği görülmektedir. Bu ders ile öğrencilerin bireysel hak ve özgürlüklerinin farkında, başkalarının haklarına saygı duyan, yaşadığı toplumun birer parçası olma özelliklerini kazanmış bireyler olarak yetiştirilmeleri amaçlanmaktadır. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinde demokratik değerleri kazanabilmeleri için, öğrenme-öğretme ortamının demokrasinin dayandığı temel değerlere uygun olarak düzenlenmesi gerekmektedir. Öğrenme-öğretme ortamının düzenlenmesi konusunda en önemli görev, Sosyal Bilgiler öğretmenlerine düşmektedir. Bu sebeple öğrencilere demokrasi bilincini kazandırma noktasında önemli bir rolü olan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, demokrasi kavramını içselleştirmiş olmaları beklenmektedir (Gömleksiz, Kan ve Öner, 2012, s.82).

Bu araştırma, eğitim ve öğretim etkinliklerini yürüten ve Sosyal Bilgiler dersi programının uygulayıcısı olan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin sınıf içindeki demokratik uygulamalarının incelenmesine dayanmaktadır. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin sınıf içi demokratik uygulamalarının tespit edilmesiyle ileride yapılabilecek çalışmalara da katkı sağlanacağına inanılmaktadır. Bu nedenlerden dolayı “Sosyal Bilgiler derslerinde sınıf içi demokrasiye ilişkin Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin uygulamaları nelerdir?” sorusuna cevap aranacaktır.

1.2.Araştırmanın Önemi

İlköğretim programında yer alan Sosyal Bilgiler dersinin temel amacı, öğrencilerin etkili ve sorumlu bir vatandaş olarak yetiştirilmelerini sağlamaktır. Bu nedenle Sosyal Bilgiler dersi demokratik değerleri benimsemiş vatandaşlar olarak öğrencilerin içinde yaşadığı topluma uyum sağlamalarını ve bunun için gerekli olan bilgi, değer ve becerileri yaşama geçirebilecek donanımlar kazandırmayı amaçlamaktadır.

Sosyal Bilgiler dersinde bu öğrenme olanaklarını da sağlayacak olan kişiler ise eğitim kurumlarındaki demokrasiye gönülden bağlı olan ve demokratik yaşam biçimine değer veren öğretmenlerdir. Bu nedenle Sosyal Bilgiler dersinde sınıf içinde öğretmenlerin yaptıkları uygulamalar çok önemli rol oynamaktadır. Özellikle öğrencilerin yaparak ve yaşayarak öğrenebilecekleri ve etkin olarak katılabilecekleri uygulamalara yer vermeleri önemlidir.

Bu çalışmada Sosyal Bilgiler derslerinde öğretmenlerin sınıf içi demokrasiye ilişkin yaptıkları uygulamalar ve etkinlikler belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın Sosyal Bilgiler dersinde sınıf içi demokratik uygulamaların belirlenmesinde katkı sağlaması beklenmektedir. Ayrıca bu araştırmanın öğretmenlerin hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim çalışmalarına ve bu alanda çalışacak olan diğer araştırmacılara katkı sağlaması beklenmektedir.

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Denizli il merkezinde bulunan altı ortaokulda görev yapan yirmi Sosyal Bilgiler öğretmenin Sosyal Bilgiler derslerinde sınıf içi demokrasi uygulamalarının neler olduğunu belirlemektir. Bu araştırmanın amacına bağlı olarak da aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranmıştır.

1. 4. Araştırma Soruları

1. Öğretmenler Sosyal Bilgiler dersinde sınıfta demokratik ortamlar oluşturabilmek için neler yapmaktadırlar?

2. Öğretmenler Sosyal Bilgiler dersinde sınıfta disiplini sağlamak için ne tür uygulamalar yapmaktadırlar?

3. Öğretmenler Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin derse etkin katılımını sağlamak için neler yapmaktadırlar?

4. Öğretmenler Sosyal Bilgiler dersinde sınıf kurallarının belirlenmesi ve geliştirilmesi konusunda neler yapmaktadırlar?

5. Öğretmenler Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin sınıf içinde grup etkinliklerine katılmalarını nasıl sağlamaktadırlar?

6. Öğretmenler Sosyal Bilgiler dersinde farklı düşünen öğrencilerin birbirlerine karşı hoşgörülü ve saygılı olmasını nasıl sağlamaktadırlar?

7. Öğretmenler Sosyal Bilgiler dersinde yıl boyunca sınıf içinde karşılaştıkları problemleri çözmek için öğrencilerle birlikte neler yapmaktadırlar?

8. Öğretmenler Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin sınıfta kendilerini ifade edebilmelerini sağlamak için neler yapmaktadırlar?

9. Öğretmenler Sosyal Bilgiler dersinde ölçme araçlarıyla (yazılı sınav, ödev vb.) ilgili kararları nasıl almaktadırlar?

10. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinde eğitim-öğretim etkinliklerini yürütürken kullandıkları yöntemler nelerdir?

1.5.Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma:

1. 2014-2015 öğretim yılı,
2. Denizli il merkezindeki altı ortaöğretim okulundaki 6. ve 7. sınıflarda görev yapan yirmi Sosyal Bilgiler öğretmeni,
3. Görüşme yapmayı kabul eden gönüllü yirmi Sosyal Bilgiler öğretmenin görüşleri,
4. Veri toplama aracı olarak kullanılan görüşme soruları ile sınırlıdır.

1.6. Araştırmanın Varsayımları

1. Araştırmanın kavramsal çerçevesini oluşturmak amacı ile taranan kaynakların güvenilir ve geçerli bilgiler sunduğu varsayılmıştır.

1. 7. Tanımlar

Demokrasi: “Demokrasi halk egemenliğine dayalı yönetim şekli olarak tanımlanmakta, halkın kendi arzusunun ve iradesinin yönetime yön verdiği, çoğunluğun olduğu kadar azınlığın da söz hakkına sahip olduğu, insanların haklarını ve özgürlüklerini kullanmalarına olanak tanıyan bir yönetim biçimi olarak ifade edilmektedir” (Doğan, 2005).

Sosyal Bilgiler: “Sosyal Bilgiler, bireyin varoluşunu gerçekleştirmesine yardımcı olmak amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki

çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir” (MEB,2005, s.15).

Demokratik Eğitim: “Amacı, programları ve yöntemleri demokrasinin dayandığı temel ilkelere göre saptanan eğitim ve öğretim çalışmalarında, öğretmen-öğrenci ilişkilerinde, eğitsel etkinliklerde öğrencinin birey olarak değerine ve bütünlüğüne, birlikte çalışmaya, karşılıklı saygıya, hoşgörüye, kişiliğe değer ve önem veren eğitimidir” (Oğuzkan, 1981, s. 46).

İKİNCİ BÖLÜM: ALANYAZIN TARAMASI

2.1. Demokrasi Kavramı ve Tanımı

Yunanca “demos” (halk) ve “kratos” (iktidar) sözcüklerinden türeyen “demokratia” (demokrasi) sözcüğü İ.Ö. 5 yy.da ortaya çıkmış ve o tarihten; yaklaşık bir yüzyıl öncesine gelinceye kadar bir siyasal kavram olarak kullanılmıştır, demokrasi deyince de buradan hareketle siyasal demokrasi anlayışla gelmiştir. Sözcük anlamına göre “halk iktidarı, iktidarın halka ait olması” olarak tanımlanan demokrasi kavramı pek çok düşünür tarafından çeşitli şekillerde ifade edilmiş olup bunlardan bazılarına aşağıda yer verilmiştir. H. Kelsen’e göre “iktidarın objesi ile sujesinin, yönetenler ile yönetilenlerin benzerliğini, halk tarafından halkın hükümetini ifade etmektedir.” Duverger ise demokrasiyi; “yöneticilerin dürüst ve serbest seçimler yoluyla, yönetilenler tarafından seçildiği rejim” olarak tanımlanmaktadır. Ünlü düşünür Locke; siyasal düzenin kurulmasını sağlayan toplumun, yasaları kendisinin yapması ve yasaları uygulayacak görevlileri de yine kendisinin belirlemesi halinde bu yönetim biçimine demokrasi deneceği biçiminde bir tanım yapmaktadır. Yine bir başka düşünür Lipset demokrasiyi, yönetimin görevlilerini değiştirmek için anayasaya uygun düzenli imkanlar sağlayan bir siyaset sistemi ve nüfusun mümkün olan en geniş kısmının, siyasal iktidar için yarışanlar arasında bir seçme yaparak önemli kararları etkilemesine izin veren bir sosyal mekanizma olarak tanımlamaktadır. Sartori'nin; "liderliğin yarışmalı bir yöntemle yenilenmesi” olarak ifade ettiği kavramın tanımını, ABD başkanlarından Abraham Lincoln ise, “halkın, halk tarafından, halk için yönetimidir” biçiminde yapmaktadır. Amerikan sosyal bilimcilerinin yaygın olarak kullandıkları ve Joseph Schumpeter’e ait tanıma göre de “demokrasi; siyasal kararlar almak için yapılan, bireylerin, halkın desteğini kazanmak amacıyla yarışmacı bir uğraş sonucunda karar alma gücünü elde ettikleri kurumsal düzenlemelerdir.” Bu kavramla ilgili

yapılmış birçok tanımlama daha kuşkusuz vardır. Ancak görülmektedir ki, gerek sözcük anlamı ile gerekse ünlü düşünür ve siyaset bilimcilere göre demokrasinin siyasi ilkesi, halk veya milletin, devlet iradesinin oluşumuna ve ayrıca mümkün olduğu oranda devlet faaliyetlerine en geniş ölçüde katılımını sağlamasıdır. O halde demokrasiyi; iktidarın kaynağını halkta bulan, halkın halk tarafından ve halk iradesi doğrultusunda yönetilmesini, yani yöneten-yönetilen özdeşliğini sağlamaya yönelmiş, özgürlüğe ve eşitliğe dayalı bir yönetim biçimi olarak anlatan bir tanımlamanın bu tanımlamalardaki ortak paydayı oluşturabileceği düşünülebilir (Varlık ve Ören, 2003, s. 175).

2.2.Demokrasinin Tarihsel Gelişimi

İlk demokrasi uygulamaları İlkçağ Eski Yunan şehir devletlerinde (sitelerde) olmuştur. Bu sitelerden biri olan Atina'da demokrasi, 150 yıllık bir evrim sonrasında gerçekleşmiştir. M.Ö. V. yüzyılın ortalarından IV. yüzyılın ortalarına kadar Atina hükümeti, bütün iktidarın halkta olduğu inancına dayanmıştır. Halk ise iktidarını, türlü yönlerden kamu işlerine katılarak kullanmıştır. Ortaçağda siyasi düşünce dinin etkisinde kalmıştır (Yeşil, 2002, s. 15).

Ortaçağın sonlarında İngiltere'de ilk demokrasi hareketi ile karşılaşmıştır. Kralın hareketlerini kısıtlayarak, halka kişi hürriyeti, can ve mal güvenliği getiren bu hareket tarihte Magna Carta Libertatum olarak bilinen Büyük Hürriyet Fermanı ile gerçekleşmiştir. Demokrasi konusunda atılan somut adımlardan biri de Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi'dir. Daha sonraki yıllarda Fransız İnsan ve Vatandaşlık Hakları Beyannamesi (Bildirgesi), demokrasi tarihinin önemli aşamalarından biridir. Fransız halkının elde ettiği hak ve hürriyetler bu bildiri ile belirli temel ve evrensel ilkelere kavuşmuştur (Doğan, 2005, s.154).

Türk tarihinde demokrasinin, Osmanlı Devleti'nde ilk 1808 tarihli Sened-i İttifak ve ikinci olarak 1839 tarihli Gülhane Hattı Humayun ile başladığı kabul edilir.

Anayasallaşma ve demokratikleşme yönüyle gelişimin üçüncü aşaması 1856'daki Islahat Fermanı ile olmuştur. Demokrasi yolunda Osmanlı döneminde atılan dördüncü adım, 1876'da Kanun-i Esasi'nin açıklanması ve I. Meşrutiyet'in ilan edilmesi olmuştur. I. Meşrutiyetle getirilen yenilikler, Osmanlı Devleti'nin, demokratik bir yapılanmaya doğru yol almasını sağlamıştır. (Doğan, 2005, s.154).

2.3.Demokrasi Türleri

2.3.1.Doğrudan demokrasi

Kamusal faaliyetlerin doğrudan halk tarafından gerçekleştirildiği ve yönetenlerle yönetilenlerin adeta özdeş oldukları bu tip demokrasilerde halk, yasaların kabulü için toplanarak doğrudan doğruya karar alır. Doğrudan demokrasi ile halk kendi kendini araya başka kimseler almadan yönetmekte önemli kararları almak, yasaları yapmak ama bunun yürütülmesini yöneticilere bırakmak yoluyla bir anlamda parlamentonun işini yapmaktadır (Varlık ve Ören, 2003, s. 176).

2.3.2.Yarı doğrudan demokrasi

Yurttaşların istisnai olarak yönetenlerin yerine karar aldıkları bu demokrasilerde halk gene temsilcilerini seçmekte ancak çok önemli konularda, özellikle yasama alanında kendi karar alma yetkisini kullanmaktadır. Halkın bu yetkisini kullanma usulleri: veto, referandum ve yasa teklif hakkıdır. Bu tip yönetimlerde parlamentonun etkinliği arttıkça milli egemenlik anlayışına, seçmenin etkinliği arttıkça halk egemenliği anlayışına yaklaşılmaktadır (Varlık ve Ören, 2003, s. 176).

2.3.3.Temsili demokrasi

Yurttaşların pasif bir çerçevede tutulduğu yalnızca seçme rolünü oynadıkları bu yönetim biçiminin hukuki temeli; seçmenlerle seçilenler arasındaki ilişkiyi belirleyen temsil yetkisine dayanmaktadır. Günümüzde hangi düzeyde olursa olsun demokratik ve etkili yönetimin temel özelliklerinden birinin katılmaya ve temsile dayanması olduğu konusunda genel bir uzlaşma vardır (Varlık ve Ören, 2003, s. 176).

2.4.Demokrasinin Temel İlkeleri ve Özellikleri

Demokrasinin temel ilkeleri şu şekilde sıralanmaktadır: “(1) Devlet başlı başına bir amaç değil, beşeri amaçlara ulaşmak için bir araçtır. (2) Bütün insanlar, muayyen vazgeçilmez haklara sahiptirler. (3) Demokrasi, bireysel özgürlüğü korur ve geliştirir. (4) İnsanlar, kamu hizmetinden yararlanma bakımından eşittirler. (5) Demokrasi, insan aklına inancı esas alır. (6) Demokrasi, parti sistemini gerektirir. (7) Demokrasi, kuvvetler ayrımını gerektirir. (8) Modern demokrasi, geniş ölçüde temsil edicidir” (Yeşil, 2002, s.9).

Selçuk (1997) ise demokrasinin; akla, mantığa ve bilime uygun düşen şu özelliklerini sıralamıştır: “(1) Demokrasi, hukukun üstünlüğüne inanır. (2) Demokrasi özgürlüktür; hiçbir görüş ve inanç yasaklanamaz. Demokratik devlet, bu inanç ve görüşler açısından yansızdır. (3) Demokrasi her açıdan çoğulcudur. Demokratik devlet, farklılıkları özendirerek önünü açarak gelişmeye açık bir tutumu benimser. (4) demokrasi; yasama, yürütme ve yargıda katılımcılığı gerektirir” (akt. Yeşil, 2002, s.10).

2.5.Demokrasi ve Eğitim

Demokrasi açısından eğitimin temel hedefi etkin birey, etkin vatandaş yetiştirmektir. Etkin vatandaş, politik rol ve sorumluluğunun farkında olan ve eylemlerinin sonucunu hesaba katan kişidir. Eğitim sürecinde, çocuğun kendi bireyselliği korunurken,

toplumla bir bütün halinde ve toplumun gelişmesine katkı sunma sorumluluğunu taşıyan bir “yurttaş” haline gelmesi de gerçekleştirilmelidir. Bu ise ancak bireylere temel demokratik bilgi, beceri ve tutumların kazandırılmasıyla mümkündür (Doğanay, Çuhadar ve Sarı, 2007, s.216).

Demokrasi, kişiliğin özgürce gelişmesine katkı sağlayan ve insanı sadece insan olmasından dolayı değerli kılan ve insan yaşamına saygı duyan, ayrıca özgürlüklere önem veren ve bu bağlamda insanın özgürlüğünü geliştirmeyi amaçlayan bir yönetim biçimidir. Karşılıklı hoşgörü ve diyalog ortamı, toplum içerisindeki her türlü farklılıklara hoşgörü ile bakabilen ve bunlara saygı duyabilen; bilgi ve düşünce üretimine uygun bir sosyal ve kültürel iklim yaratmanın en etkili aracıdır. Bu yüzden bunların gerçekleşebilmesi için demokrasi eğitime ihtiyaç vardır (Özdemir,2009, s. 20).

Eğitim belli hedefler doğrultusunda bireye düşünmeyi, bilgiye ulaşmayı, iletişim kurup işbirliği yapmayı, başkalarının haklarının başladığı yerde durmayı vb. davranışları kazandırır. Demokrasi eğitimi ise, bireylerin karar alabilecek, düşüncelerini paylaşabilecek ve başka insanların da aynı şekilde görüş belirtmelerine imkân verecek bir yapıya sahip olabilmeleri için demokratik bir eğitim-öğretim ortamı oluşturmayı amaçlar (Ektem ve Sünbül, 2011, s. 162).

Demokrasi eğitimi; bireylerin demokratik davranışları yaşantıları yoluyla kazanmalarını içeren bir süreçtir. Bu sürecin başarılı bir şekilde gerçekleşmesi birbiriyle ilintili iki yolla mümkündür; İlki, demokratik değerlerin bilgi aktarılarak öğretilmesini, ikinci ise formal öğrenme sürecinde yaşayarak öğrenilmesini sağlar. Demokrasi eğitimin temel hedefi demokrasi ilkelerinin hâkim olduğu bir atmosfer içinde, öğrencilerin demokrasiyi bizzat yaşayan, uygulayan bireyler olarak yetişmelerini sağlamaktır (Tamer, 2011, s. 13).

Demokratik eğitimin ilkeleri şu şekilde sıralanabilir: (1) Demokratik eğitimde bireyden hareket etmek esastır. Eğitimde çocuğun ilgi ve gereksinimleri göz önünde bulundurulmalıdır. (2) Demokratik eğitimde herkes aynı haklara sahiptir. Irk, cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey vb. ayrımı yoktur. Herkes öğretim kurumundan kendi becerileri doğrultusunda en yüksek yararı sağlamakla yükümlüdür. (3) Demokratik ortamda bir fikir başkasına zorla kabul ettirilemez; ancak inandırma, ikna ve akla uygunluk yöntemlerine başvurulur. (4) Demokratik eğitimde her birey kendine özgü bir kişilik kabul edilir, ona saygı gösterilir ve bu kişiliğin geliştirilmesine yardım edecek yönde devam edilir. (5) Demokrasilerde karar veren toplumun bireyleri ya da onların iradeleri olduğu gibi, demokratik eğitimde de eğitimin yükü, merkezi öğrenciler üzerindedir (Bayındır, İnan ve Demir, 2010, s. 91).

Almanya'da demokrasi eğitimi alanında önemli bir kişi olan *Profesör Wolfgang Hilligen*, demokrasi eğitimin başarılı olabilmesi için dört ilke önermektedir. Bu ilkeler şöyle özetlenebilir (Yeşil, 2004, s.38): (1) Sınıfta açık toplum yapısı oluşturma. (2) Öğrencilere grup çalışmalarının yaptırılması. (3) Öğrencilere araştırma veya çözümleyici yaklaşımı kullandırtma. (4) Sorunların çözümü için bireysel çalışmaların yaptırılması ve öğrencilerin kendi ilgi ve sorunlarını başlangıç noktası olarak almalarının sağlanması. Görüldüğü gibi dört ilke de demokrasinin, yaparak ve yaşayarak öğrenilebileceğini göstermektedir.

Unesco tarafından demokrasi eğitiminde, öğrencilere kazandırılması tavsiye edilen nitelikler şunlardır: (1) Dünyayı bütünsel ve gerçekçi olarak kavrayabilme. (2) Eleştirel düşünebilme. (3) Kendi ve başkalarının hak ve sorumluluklarını anlama. (4) İnsan haklarını ahlak olarak benimseme. (5) Kendisi ve başkalarına karşı sorumluluk hissetme. (6) Adalet ve eşitlik düzeyini yükseltme isteği. (7) Bir grup üyesi olarak davranabilme. (8) Farklı kültürlerden insanlarla iletişim kurabilme. (9) Demokratik katılım becerisi

kullanabilme. (10) Eşitlik ve insan hakları konusunda ilerleme isteği duyma.(11) Her bireyin yaşama ve hayatını geliştirme hakkının olduğunu bilme (Demircioğlu ve Mutluer, 2009, s. 265).

Demokrasinin istenilen seviyede işlerliğinin olması için insanlar tarafından sadece algılanması yetmez, onun bütün değerleriyle ve nitelikleriyle bireyler tarafından içselleştirilmesi gerekir. Çünkü demokrasi ancak, değerini bilen vatandaşların çokluğuyla yaşayabilir ve gelişebilir. Vatandaşların bu bilince sahip olma sürecindeki en önemli değişkenler; aile, okul, akran grubu, sivil toplum kuruluşları, sendikalar, siyasi partiler, medya vs.dir. Bu değişkenler arasında okul ve aile ayrı bir öneme sahiptir (Güven, 2008, s.38).

2.5.1.Demokrasi ve Aile

Aile, bireyin doğumundan itibaren içerisinde bulunduğu ve belli bir dönemine kadar, hatta ölümüne kadar etkileşimini sürdürdüğü toplumsal yapının adıdır. Yeni doğan bireylerin, toplumun bir üyesi haline gelme sürecinde etkili olan ilk, belki de en önemli kurumlardan birisidir. Aile gerçekten bireylerin kişiliğinin oluşmasında önemli bir yere sahiptir ve içerisindeki paylaşım, işbirliği, anne, baba ve çocuklar arasındaki ilişkilerin düzeyi çocukların tutum ve davranışlarının oluşması ve şekillenmesi açısından önemlidir. Aile içindeki ilişkiler ne kadar demokratik bir seviyede olursa çocuklardaki istenilen demokratik kişilik gelişimi o oranda artmaktadır. Ancak aile içinde, bireylerin ilişkileri istenilen demokratik normlarda değilse çocuklardaki tutum ve davranış özellikleri de bu nispette değişiklik göstermektedir. Ailenin çocuklarını yetiştirme faaliyetleri, gelişen toplumsal süreçte gün geçtikçe zorlaşmaktadır. Anne ve babanın eğitim ve ekonomik düzeyleri, yaşadıkları yerleşim yerinin özelliği, ekonomik gerekçelerle günün büyük bir bölümünde dışarıda olmaları nedeniyle aile, bireylerin gelişimleri üzerinde tam olarak

istenilenleri yerine getirememektedir. Yine ülkemizdeki ailelerin çoğunda görülen ataerkil bir yapısının olması da çocuklarda istenilen demokratik kişilik gelişimindeki engellerden bazılarıdır. Unutulmaması gereken husus, gelişim çağındaki bireyler yakınlarında, çevrelerindeki sevdiği insanları model almakta ve bu insanlardaki tutum ve davranışları kendileri taklit etmek suretiyle benimsemektedirler (Güven, 2008, s.338).

2.5.2.Demokrasi ve Okul

Demokrasinin bireylere öğretilmesi, benimsetilmesi ve geliştirilmesinde okul önemli bir görev üstlenmektedir. Okuldaki demokrasi uygulamaları, demokratik değerlerin bireylere kazandırılmasını ve öğrencilerin demokratik davranış geliştirmelerini sağlamaktadır. Okullarda demokrasi eğitimi, ilköğretim ve ortaöğretim programlarında bulunan Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Tarih, Demokrasi ve İnsan Hakları gibi derslerde yer almaktadır. Bu çerçevede, okullar genç bireylere demokratik bir yaşamın sürdürülebilmesi ve geliştirilebilmesi için demokrasiyi ve demokrasiyle özdeşleştirilen ilkeleri, tutumları, değerleri ve uygulamaları öğretmek, kazandırmak zorundadır. Okullar yalnızca demokrasinin ne olduğuyla ilgili bilgilerin verildiği yerler olarak değil, demokrasinin yaşama uyarlanarak, bireylerin bundan sonraki yaşamlarında demokrasiyi bir yaşam biçimi olarak seçebilmelerini sağlayacak kurumlardır (Durmuş ve Demirtaş, 2009, s. 123).

Demokratik okulun belli başlı özellikleri şunlardır: “(1) Öğrenci merkezli olması. (2) Çok çeşitli dersleri içermesi. (3) Sosyal, kültürel, sanatsal, sportif etkinlikler sunması. (4) Okul çalışanları arasında mesleki etkileşim ve dayanışmanın olması. (5) Yoğun hizmet içi eğitim. (6) Okul yönetiminin etkili ve demokratik olması. (7) Çevreye açıklığı. (8) Okullar arası işbirliği, eşgüdüm ve iletişim düzeni sağlaması. (9) Eğitim teknolojisini etkili kullanmasıdır” (Durmuş ve Demirtaş, 2009, s.123).

Etkili okula ait bazı özellikler ülkemizde 1739 sayılı Türk Milli Eğitimi Temel Kanunu'nda da ilkeler halinde dile getirilmiştir. Bu ilkelerden biri *Demokratiklik* ilkesidir. Buna göre ülkemizde eğitim kurumları: “Güçlü, dengeli, özgür ve demokratik bir toplum düzeninin gerçekleşmesi ve sürdürülmesi için yurttaşların sahip olmaları gereken demokrasi bilincini geliştirmelidir. Yurt yönetimine ait bilgi, anlayış ve davranışlarla sorumluluk duygusunu kazandırmalıdır. Ayrıca anayasaya, yasalara, manevi ve toplumsal değerlere saygının; her türlü eğitim çalışmalarında öğrencilere kazandırılmasına ve bu yöndeki duygu ve davranışların geliştirilmesine özen göstermelidir” (Karadağ, Baloğlu ve Yalçınkayalar, 2006, s. 67).

Demokrasinin kendisi gibi demokratik okullar da tesadüfen gerçekleşmemektedir. Bunlar, eğitimcilerin demokrasiyi hayata geçirecek olan düzenleme ve olanakları devreye sokmak için yaptıkları açık girişimlerin sonucudur. Bu düzenleme ve olanaklar iki koldan çalışmayı içermektedir. Biri, okuldaki yaşamın bunlara uygun olarak sürdürüldüğü demokratik yapı ve süreçleri yaratmaktır. Diğeri ise genç insanlara demokratik deneyimler kazandıracak bir müfredat meydana getirmektir. Demokratik bir okulda, gençler ve okulla doğrudan ilgisi olan herkes karar verme süreçlerine katılma hakkına sahiptir. Bu demokratik okulların, bireylerin kendi hayatlarını etkileyecek kararların verilmesine katılma haklarına saygı duymaya dair samimi bir girişimdir. Demokratik okullar, yarışmanın değil işbirliği ve dayanışmanın vurgulanmasıyla ve gençlerin diğerlerine yardımcı olarak yerel toplumun yaşamını geliştirmeye cesaretlendirildikleri düzenlemelerle ayırt edilir (Apple ve Beane, 2011, s. 37).

2.6. Demokratik Sınıf Ortamı

Demokrasi, ancak demokratik ortamlarda uygulanarak öğrenilebilir. Bunun içinde en etkili ortamlardan birisi de sınıf ortamıdır. Öğretmenlerin, demokratik bir sınıf ortamı

oluşturarak ders işlemlerinin, öğrencilerde demokratik davranışlar geliştirmelerinin yanı sıra, öğrenci başarısının da önemli ölçüde artmasına neden olacaktır. Demokrasinin yaşama geçirilmesi, ancak demokrasi ilkeleri doğrultusunda davranışlarla mümkün olacaktır. Demokratik bir sınıf ortamı da, öğretmen ve öğrencilerin bu ilkeler doğrultusundaki davranışlarıyla oluşturulabilecektir (Kayabaşı, 2011, s. 529).

Demokratik sınıf yönetiminin uygulanmasında öğretmene önemli roller ve sorumluluklar düşmektedir. Öğretmenlerin sergilediği davranışlar ve sınıf yönetimindeki tutumları, öğrencilerin kendi davranışlarına da yansımaktadır. Öğrenci-öğretmen ilişkileri, sınıf iklimi, kullanılan üslup, öğrencinin hâl ve hareketlerinin gelişmesinde hatta yaşamdaki davranışlarının olgunlaşmasında büyük öneme sahiptir. Olumlu öğretmen davranışları olarak da tanımlanan sınıf yönetiminde demokratik davranan öğretmen davranışları şu şekilde sıralanmaktadır (Şentürk ve Oyman, 2014, s.923): (i) Öğrencileri ile birlikte olmaktan haz duyar ve bu birlikteliği sevgiyle olumlu davranışlara yöneltir. (ii) Öğrencileri değerlendirmede nesnel davranır. (iii) Sakin, hoşgörülü ve sosyaldir. (iv) İnsanlarla iyi ilişkiler kurma becerisine sahiptir. (v) Öğretmenliğin mesleki saygınlığını yükseltecek bir kişiliğe ve uygar bir yaşam anlayışına sahiptir. (vi) Öğrenciler arası bireysel farklılıkların olabileceğinin bilincindedir. Farklılıklardan kaynaklanan sorunların çözümünde tarafsız, nesnel ve kararlıdır. (vii) Öğrenciler ile yetkeci ve buyurgan bir anlayışla değil, demokratik bir yaklaşımla, insancıl ilişkiler kurar. (viii) Öğrencilerin bireysel farklılıklarını tanıma ve onları anlama yetisine sahiptir. (ix) Her konuda olduğu gibi öğretim konularında da öğrenci görüş ve önerilerine açık ve bu görüşlere saygılıdır.

2.7.Demokrasi ve Öğretmen

Öğretmen, eğitim sisteminin en önemli unsurlarından birisidir. Bu nedenle öğrencilerin akademik hayatta ve yaşamda ihtiyaç duydukları bilgi, beceri ve tutumların

geliştirilmesinde anahtar rol oynamaktadır. Öğretmen bireye bilgi ve beceri kazandırır ayrıca, duyuşsal değer ve niteliklerin geliştirilmesinde bireye model olur. Bu açıdan öğretmenler, evrensel ve toplumsal değer ve niteliklerin geliştirilmesinde de anahtar konumdadırlar. Demokratik bilgi, beceri ve tutumlar, çağımız eğitim kurumlarının ve öğretmenlerin, öğrencilerinde geliştirebilecekleri unsurların başında gelmektedir. Başka bir deyişle; demokrat olmak ve bu değerleri öğrencilerine aktarmak nitelikli öğretmenlerin özellikleri arasına girmiştir. Bu çerçevede, demokratik nitelik ve özelliklere sahip olan öğretmenler, öğrencilerin demokratik bilinç ve anlayışının gelişiminde rol oynamalıdır. Okul ortamı içerisinde, demokratik değerleri bir yaşam biçimine dönüştürmüş bireylerin yetişmesi, ancak bu değerleri benimsemiş öğretmenlerle mümkündür. Öğrenenler, pek çok davranışı çevrelerinden gözlemleyerek öğrendikleri için, demokratik değerleri benimsemiş öğretmenler, öğrencilere örnek olmalıdır (Demircioğlu, Mutluer, ve E. Demircioğlu, 2011, s. 578).

2.8.Sosyal Bilgiler ve Demokrasi

2.8.1.Sosyal Bilgiler Kavramı

Sosyal Bilgiler, vatandaşlık yeterliliklerini kazandırmak için sosyal bilimlerin ve beşeri bilimlerin birleştirilmesinden oluşan bir çalışma alanıdır. Okul programı içerisinde Sosyal Bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, etik, felsefe, siyasal bilimler, psikoloji, din, sosyolojinin yanı sıra beşeri bilimler, matematik ve doğa bilimlerinin uygun içeriklerinden oluşturulan eşgüdümlü ve sistematik bir çalışma alanı sağlar (NCSS, 1994, s. 3). 2005 Sosyal Bilgiler Programı; Barr, Barth ve Shermis'in (1977) ortaya koyduğu üç geleneği de önemsemektedir. Bilindiği gibi bunlar: Vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler, Sosyal Bilimler olarak sosyal bilgiler, Yansıtıcı düşünme olarak Sosyal Bilgiler'dir. Sosyal Bilgiler dersi, demokratik değerleri benimsemiş

vatandaşlar olarak öğrencilerin içinde yaşadığı topluma uyum sağlamalarını ve öğrencilere bu bilgi birikimini yaşama geçirilebilecek donanımlar kazandırmayı amaçlamaktadır.

2.8.2.Sosyal Bilgiler Öğretiminin Tarihsel Gelişimi

Sosyal Bilgiler, bir ders adı olarak ilk kez 1916 yılında ABD’de kullanılmış ve eğitim programında Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi dersleri çok disiplinli yaklaşımla okutulmuştur. ABD’de 1930’lu ve 1940’lı yıllarda “yeniden kurmacılık” akımı ve “çocuk merkezli” eğitim yaklaşımını benimseyen eğitimciler Sosyal Bilgilerin gelişmesi için çaba harcamışlar fakat yine de Sosyal Bilgiler dersi tarih ve coğrafya ağırlıklı olarak 1960’lı yıllara kadar devam etmiştir. 1994 yılında ise ABD’de Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi, Sosyal Bilgiler programı için tematik standartlar belirlemiş ve bundan sonraki programlar bu temel üzerinde oluşturulmuştur (Safran, 2014, s.11).

Türkiye’de ise 1924-1962 yılları arasındaki programlarda Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri tek disiplin olarak verilmiştir. Bu dersler 1962 İlkokul Program Taslağı’nda “Toplum ve Ülke İncelemeleri” dersi adı altında birleştirilmiştir. 1968 İlkokul Programı’nda ise “Sosyal Bilgiler” dersi olarak değiştirilmiştir. 1985’te Sosyal Bilgiler dersi ilköğretim ikinci kademedeki “Milli Tarih, Milli Coğrafya, Vatandaşlık Bilgisi” olarak verilmişse de son olarak bu dersler 1998 ve 2004 yıllarındaki programlarda Sosyal Bilgiler dersi olarak işlevini gerçekleştirmiştir.

2.9.Sosyal Bilgiler Öğretim Programı

2.9.1.Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Genel Amaçları

2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında, Türk milli eğitiminin genel amaçlarına bağlı olarak ve öğrenci kazanımları dikkate alınarak Sosyal Bilgiler dersine özgü “17 genel amaç” belirlenmiştir. 7. Sınıfın sonunda öğrencinin bu amaçlara ulaşması beklenir. Bu

amaçların arasında “demokratik eğitim” ile ilgili genel amaçlardan bazıları şunlardır: “(1) Özgür bir birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin, ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varır. (2) Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip bir vatandaş olarak yetişir. (3) Laik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olur. (4) Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilir. (5) Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde kullanır, düzenler ve geliştirir. (6) Meslekleri tanır, çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli olduğuna inanır. (7) Birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkileri açıklarken, Sosyal Bilimlerin temel kavramlarından yararlanır. (8) Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşler ileri sürer. (9) İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçleri ve günümüz Türkiye’si üzerindeki etkisini kavrayarak, yaşamını demokratik kurallara göre düzenler. (10) İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir” (MEB, 2005, s.50).

2.9.2.Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Vizyonu

Sosyal Bilgiler dersi öğrencilere demokratik alışkanlıkların kazandırılması bakımından önemli bir derstir. Bireyin kendini gerçekleştirmesine, demokrasinin ilkelerini hayatına uygulamasına ve demokratik tutum ve değerler kazanmasına yardımcı olur. Bu anlamda demokrasi eğitiminin uygulama alanı sayılan Sosyal Bilgiler dersi için 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının vizyonu: 21. yüzyılın çağdaş, Atatürk ilkeleri ve inkılâplarını benimsemiş, Türk tarihini ve kültürünü kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel

düşünen, yaratıcı, doğru karar veren), sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yetiştirmektir.

2.9.3.Sosyal Bilgiler Programının Temel Yaklaşımı

Sosyal bilgiler programı, bilgiyi üreten ve bilgiyi kullanan bireyler yetiştirmek için öğretim programını, öğrencilerin bilgiye ulaşma yollarını öğrenmelerine, sorun çözme ve karar verme becerilerini geliştirmelerine olanak sağlayacak şekilde yeniden düzenlenmiştir. Bu nedenle Sosyal Bilgiler Programında, bilginin taşıdığı değeri ve bireyin var olan deneyimlerini dikkate alarak, bireyin yaşama etkin katılımını, doğru karar vermesini, sorun çözmesini destekleyici ve geliştirici bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu yaklaşımla öğrenci merkezli, dolayısıyla etkinlik merkezli, sosyal bilgiler açısından, bilgi ve beceriyi dengeleyen, öğrencinin kendi yaşantılarını ve bireysel farklılıklarını dikkate alarak çevreyle etkileşimine olanak sağlayan yeni bir anlayış yaşama geçirilmeye çalışılmaktadır (MEB, 2005, s.14).

Bu anlayış doğrultusunda Sosyal Bilgiler Programı, (1) Her öğrencinin birey olarak kendine özgü olduğunu kabul eder. (2) Öğrencilerin gelecekteki yaşamlarına ışık tutarak, bireylerden beklenen niteliklerin geliştirilmesine duyarlılık gösterir. (3) Bilgi, kavram, değer ve becerilerin gelişmesini sağlayarak, öğrenmeyi öğrenmenin gerçekleşmesini ön planda tutar. (4) Öğrencileri düşünmeye, soru sormaya ve görüş alışverişi yapmaya özendirir. (5) Öğrencilerin fiziksel ve duygusal açıdan sağlıklı ve mutlu bireyler olarak yetişmesini amaçlar. (6) Millî kimliği merkeze alarak, evrensel değerlerin benimsenmesine önem verir. (7) Öğrencilerin kendi örf ve âdetleri çerçevesinde ruhsal, ahlâkî, sosyal ve kültürel yönlerden gelişmesini hedefler. (8) Öğrencilerin haklarını bilen ve kullanan,

sorumluluklarını yerine getiren bireyler olarak yetişmesini önemser. (9) Öğrencilerin toplumsal sorunlara karşı duyarlı olmasını sağlar. (10) Öğrencilerin öğrenme sürecinde deneyimlerini kullanmasına ve çevreyle etkileşim kurmasına olanak sağlar. (11) Her öğrenciye ulaşabilmek için öğrenme-öğretme yöntem ve tekniklerindeki çeşitliliği dikkate alır. (12) Periyodik olarak, öğrenci çalışma dosyalarına bakılarak öğrenme ve öğretme süreçlerinin akışı içerisinde değerlendirmeye olanak sağlar.

2.10.Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Yapısı

2.10.1.Sosyal Bilgiler Dersinde Demokrasi Konularını İçeren Öğrenme

Alanları:

“Sosyal Bilgiler Programı’nda öğrenme alanları doğrultusunda oluşturulan ünitelere ve ünitelerdeki kazanımları gerçekleştirmeye yönelik etkinliklere yer verilmiştir. Sosyal Bilgiler Programında ilk kez vurgulanan öğrenme alanı; “birbiri ile ilişkili beceri, tema, kavram ve değerlerin bir bütün olarak görülebildiği, öğrenmeyi organize eden yapı” olarak tanımlanmaktadır. Buna göre öğrenme alanı, işlenecek ünitelerde dikkate alınması gereken ve öğrenmeyi düzenleyecek bir yapıyı ifade etmektedir” (Gültekin, 2008, s. 67).

“Öğrenme alanlarının belirlenmesinde Amerikan Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi’nin (NCSS, National Council for Social Studies) standartlarından yararlanılmıştır. NCSS’nin standartlarında toplam 10 öğrenme alanı (tema) yer almaktadır. 2004 Sosyal Bilgiler Programını hazırlayan komisyon bu öğrenme alanlarını inceleyerek bunlardan dokuzunu programa almış, Türkiye’nin sosyal ve kültürel yapısını dikkate alarak, bazılarının adlarını aynen koruyarak bazılarının ise adlarını değiştirerek düzenlemiştir (Özdemir, 2014, s. 38).

Sosyal Bilgiler Programı'nda yer alan dokuz öğrenme alanı şunlardır: (1) Birey ve Toplum. (2) Kültür ve Miras. (3) İnsanlar, Yerler ve Çevreler. (4) Üretim, Dağıtım ve Tüketim. (5) Zaman, Süreklilik ve Değişim. (6) Bilim, Teknoloji ve Toplum. (7) Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler. (8) Güç, Yönetim ve Toplum. (9) Küresel Bağlantılar.

Belirlenen dokuz öğrenme alanı İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 4-5. sınıf ve 6-7. Sınıf programlarında aynı kalmakta ve değişmemektedir. Ancak ünitelerin adları her sınıf düzeyinde farklılaşmaktadır. Öğrenme alanları disiplinler arası bir yaklaşımla oluşturulmuş ve her öğrenme alanında bir sosyal bilim disiplinin ağırlıklı olarak vurgulandığı görülmektedir.

Sosyal Bilgiler programında “Birey ve Toplum; Kültür ve Miras; Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler; Güç, Yönetim ve Toplum” öğrenme alanları sosyal bilim disiplinlerinden olan vatandaşlık bilgisi ve hukuku içermektedir.

“Birey ve Toplum” öğrenme alanında, öğrencinin edindiği kazanımlar sonunda, kişisel ve sosyal yeterliliklerini tanıyan, yeniliklere açık, etkili iletişim kurabilen, sorumluluk alabilen, başkalarına saygılı, işbirliğine açık ve kendine güvenen birey olarak yetişmesi esas alınmıştır. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak hak ve sorumluluk ilişkisini kurabilmesi ve aidiyet duygusunu kavraması amaçlanmaktadır. Bu öğrenme alanı ile öğrencilere Sosyal Bilgiler dersinin niçin öğrenildiği ve bu dersin nasıl çalışılacağı ile ilgili bazı temel bilgi, beceri ve değerleri kazandırmak ve böylece öğrencilerin sosyal bilgiler dersinin birey ve vatandaş olarak gelişimine katkısını fark etmesini sağlamak amaçlanmıştır.

“Güç, Yönetim ve Toplum” öğrenme alanında 6 ve 7. sınıf öğrencileri; bilinçli ve etkin yurttaş olarak topluma tam katılma yollarını araştırarak görev ve sorumluluklarının farkına varacaklardır. Katılım kavramını ve sürecini tanırlar, demokratik yaşam için katılımın önemini savunurlar. Demokratik yönetim anlayışının tarihsel gelişimini eş

zamanlı olarak öğrenirler. Demokrasinin temel ilkelerinden hareketle farklı yönetim biçimlerini tanır ve karşılaştırırlar. Toplumsal düzenin nasıl sağlandığını ve korunduğunu anlayarak yönetimi etkilemek için hangi demokratik yolların olduğunu kavrarlar. Kural ve kurlsızlık kavramı üzerinde düşünerek kurallara neden gereksinim duyulduğunu ve kurallara uyulmadığı durumlarda ortaya çıkabilecek toplumsal kargaşa ile ilgili fikir sahibi olurlar. Anayasanın hazırlanmasında izlenen süreci, yasaların gereğini ve önemini kavrarlar. Geçmişten günümüze Türk devletlerinde yönetim şekli ve egemenlik anlayışındaki değişim ve sürekliliği fark ederek Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yönetim yapısını güçler ayrılığı ilkesi çerçevesinde analiz ederler. Dünyada ve Türk Tarihi'nde İnsan haklarının gelişim sürecini analiz ederler ve özellikle Türk toplumunda kadının konumu ile ilgili örneklerden yararlanarak kadın haklarının tarihsel süreçte geçirdiği değişiklikleri açıklarlar.

2.10.2.Sosyal Bilgiler Dersinde Demokrasi Konularını İçeren Üniteler

Sosyal Bilgiler dersi için 4 ve 5. sınıf programında “sekiz ünite”, 6 ve 7. sınıf programında ise “yedi ünite” vardır. Her sınıf düzeyinde ünite isimleri de değişmektedir. “Sosyal bilgiler ünitelerinde; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimler ve insan hakları ve vatandaşlık bilgisi konuları toplulaştırılmış olarak ele alınmaktadır”(Aydın, 2007, s. 28).

Sosyal Bilgiler Programı'nda öğrenme alanları her sınıf düzeyine göre değişen içeriklerle ve yakından uzağa ilkesine göre sıralanmış farklı ünitelerle eşleşir. Tabloda programdaki öğrenme alanları kapsamında demokrasi ve demokrasi eğitimi ile ilgili konuları içeren ünitelere yer verilmiştir.

Tablo 2. 1.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Demokrasi İle İlgili Öğrenme Alanları ve Üniteler

Öğrenme Alanı	4.Sınıf Üniteler	5.Sınıf Üniteler	6.Sınıf Üniteler	7.Sınıf Üniteler
Birey ve Toplum	Kendimi Tanıyorum	Haklarımı Öğreniyorum	Sosyal Bilgiler Öğreniyorum	İletişim ve İnsan ilişkileri
Kültür ve Miras	Geçmişimi Öğreniyorum	Adım Adım Türkiye	İpek Yolunda Türkler	Türk Tarihinde Yolculuk
Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler	Hep Birlikte	Toplum İçin Çalışanlar	-	-
Güç, Yönetim ve Toplum	İnsanlar ve Yönetim	Bir Ülke Bir Bayrak	Demokrasinin Serüveni	Yaşayan Demokrasi

2.10.3.Sosyal Bilgiler Dersinde Demokrasi Konularını İçeren Kazanımlar

2005 Sosyal Bilgiler Programında “kazanım, öğrenme süreci içinde, planlanmış ve düzenlenmiş yaşantılar yoluyla, öğrencilerin kazanması beklenen bilgi, beceri, tutum ve değerler” olarak tanımlanır. “Davranışçı yaklaşımla tasarlanmış programlardaki hedeflerin yerini, yeni programda kazanımlar almıştır. Bu nedenle kazanımların gerçekleşmesi ile öğrencilerin, öğrenme alanında gösterdikleri gelişmeler arasında doğru orantılı bir ilişki vardır” (Yazıcı ve Koca, 2014, s.25).

Sosyal Bilgiler dersinde demokrasi ile ilgili bazı kazanımlar şunlardır: (1) Bir soruna getirilen çözümlerin hak, sorumluluk ve özgürlükler temelinde olması gerektiğini savunur. (2) Sosyal bilgilerin, Türkiye Cumhuriyeti'nin etkin bir vatandaşı olarak gelişimine katkısını fark eder. (3) Demokrasinin temel ilkeleri açısından farklı yönetim biçimlerini karşılaştırır. (4) Değişik dönem ve kültürlerde demokratik yönetim anlayışının tarihsel gelişimini tartışır. (5) Demokratik yönetimlerde yaşama hakkı, kişi dokunulmazlığı hakkı, din ve vicdan özgürlüğü ile düşünce özgürlüğüne sahip olunması gerektiğini savunur. (6) Tarihsel belgelerden yola çıkarak insan haklarının gelişim sürecini analiz eder. (7) Türk

tarihinde kadının konumu ile ilgili örnekleri, kadın haklarının gelişimi açısından yorumlar. (8) Tarihsel süreçte Türk devletlerinde yönetim şekli ve egemenlik anlayışındaki değişim ve sürekliliği fark eder. (9) Anayasamızın 2. maddesinde yer alan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin nitelikleri ile ilgili uygulamalara toplum hayatından örnekler verir. (10) Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yönetim yapısını yasama, yürütme ve yargı kavramları çerçevesinde analiz eder. (11) Siyasî partilerin, sivil toplum örgütlerinin, medyanın ve bireylerin, gündemi ve yönetimin karar alma süreçlerini ne şekilde etkilediğini örnekler üzerinden tartışır. (12) İçinde bulunduğu eğitsel ve sosyal faaliyetlerde işleyen süreçleri demokrasinin ilkeleri açısından analiz eder.

2.10.4.Sosyal Bilgiler Dersinde Demokrasi Konularını İçeren Beceriler

Beceri öğrencilerde, öğrenme süreci içerisinde kazanılması, geliştirilmesi ve yaşama aktarılması tasarlanan kabiliyetlerdir. Sosyal Bilgiler Programı, ilköğretim 4-7. sınıf düzeyinde diğer derslerle birlikte ilk 9 beceriyi kazandırmanın yanında, kendine özgü 5 beceriyi kazandırmayı da amaçlamaktadır. Bu becerilerin bazılarını ya da aşamalarını, üniteler göz önünde bulundurularak doğrudan verilecek beceri şeklinde programda yer verilmektedir. (MEB, 2005). Bunlar. (1) Gözlem Becerisi. (2) Mekânı Algılama Becerisi. (3) Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisi. (4) Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi. (5) Sosyal Katılım Becerisi. (6) Empati Becerisi.

Sosyal Bilgiler programında, demokrasi eğitimiyle ilgili en önemli beceri “sosyal katılım becerisi”dir. Sosyal katılım becerisinin temel amacı; öğrencilerin öğrenimleri boyunca bilimsel, sosyal, kültürel alanlar ile sanat ve spor alanlarında okul içi ve dışı etkinliklerde bulunmalarını sağlamak, öğrencide kendine güven ve sorumluluk duygusu geliştirmektir. Demokratik, modern toplumlarda eğitimin en önemli amaçlarından birisi kendisine çevresindeki kişilere ve doğaya değer veren, yaşadığı toplumun ve dünyanın bir parçası olarak kendine güvenen ve topluma katkıda bulunabilme bilincine sahip bireyler

yetiştirmektedir. Böyle bir bilinç kazandırmak ve topluma katkısı olan bireyler yetiştirmek için öğrencilerin okul çağının ilk yıllarından başlayarak toplumsal hayattaki işleyişi kavraması gerekir. Öğrenciler, toplumsal olaylara ilgi duymalı, sorunların farkında olmalı, gerektiğinde hem kendi hem de başkalarının iyiliği için harekete geçebilmelidir.

Öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçları, yaşadıkları toplumun sosyo-ekonomik durumu, sosyal katılımı etkileyen faktörlerdir. Öğrenci, toplum ve çevre sorunlarına duyarlı olmalı ve çözümüne yönelik sürece katılmaya istekli olmalıdır.

2.10.5.Sosyal Bilgiler Dersinde Demokrasi Konularını İçeren Değerler

İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi Programında değer, bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik ve işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlar olarak tanımlanmıştır.

Sosyal bilgiler programında yer alan demokrasiyle ilgili bazı değerler şunlardır: “Adil olma, bağımsızlık, barış, özgürlük, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, hoşgörü, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik.”

2.10.6.Sosyal Bilgiler Dersinde Demokrasi Konularını İçeren Kavramlar

“Programda kavramın, “olgulardan yola çıkarak geliştirilen bir zihinsel yapı olduğu belirtilmiş ve bu çerçevede kavram, nesnelere, insanların, duyguların ya da fikirlerin ortak özelliklerini tanımlayan ve dil ile ifade edilen bir yapı” olarak tanımlanmıştır. Bunun yanında, Sosyal Bilgilerde kavramların öğrencilerin akademik başarıları üzerinde olumlu etki sağladığı, öğrenme ve hatırlamayı basitleştirdiği, iletişimi kolaylaştırdığı, öğretimi kişileştirdiği, gerçek ve yanlış algılamayı ayır etmeye yardımcı olduğu, karmaşık anlamaya yardımcı olduğu, problem çözme ve akıl yürütme becerisini geliştirdiği vurgulanmıştır” (Özdemir, 2014, s. 22)

Sosyal bilgiler programında yer alan demokrasiyle ilgili bazı kavramlar şunlardır:

“Anayasa, bağımsızlık, barış, Cumhuriyet, dayanışma, demokrasi, devlet, hak, hoşgörü, iletişim, kamuoyu, katılım, kişilik, lâiklik, meşrutiyet, millet, millî egemenlik, millî kültür, monarşi, oligarşi, özgürlük.”

2.11. Demokrasi Eğitimi ile İlgili Araştırmalar

Araştırma doğrultusunda yapılan alan yazın taramasında demokratik eğitim ile ilgili ulaşılan bazı araştırmalar ele alınarak bunların sonuçlarına özetle yer verilmiştir.

2.11.1. Yurt İçinde Yapılmış Araştırmalar

Durmuş ve Demirtaş (2009), *Genel Lise Öğretmenlerinin Sınıf Yönetiminde Gösterdikleri Davranışların Demokratikliğine İlişkin Öğretmen Ve Öğrenci Görüşleri* adlı araştırmalarında, genel lise öğretmen ve öğrencilerinin görüşlerine dayalı olarak genel lise öğretmenlerinin sınıf yönetiminde demokratik tutum ve davranışları ne ölçüde sergilediklerini belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırma verileri 227 öğretmen ve 953 öğrenciye uygulanan “*Demokratik Sınıf Yönetimi*” ölçeği ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda, öğretmen ve öğrenci görüşlerinin anlamlı biçimde farklılaştığı belirlenmiştir. Öğretmenler sınıfta demokratik davrandıklarını ifade ederken, öğrenciler tersini düşünmektedirler. Öğrenci görüşleri cinsiyet ve öğrenim gördükleri sınıf değişkenleri açısından anlamlı biçimde farklılaştığına ulaşılmıştır.

Demir (2010), *Dört Yıl Arayla İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Sınıf Öğretmenlerinin Demokratik Davranışlar Sergileme Sıklığına İlişkin Görüşleri* adlı araştırmasında, ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin sınıf öğretmenlerinin demokratik davranışlar sergileme sıklığına ilişkin görüşleri karşılaştırmalı olarak incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma verileri 2002 yılında 1011 öğrenci, 2006 yılında da 682 öğrenciye

uygulanan “*Sınıf Öğretmeni Demokratik Davranış*” ölçeği ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda, katılımcı sınıf ortamı oluşturma, demokratik iletişim ortamı oluşturma ve eşitlikçi davranış sergileme boyutlarında 2002 yılı ilköğretim beşinci sınıf öğrencileri, öğretmenlerini 2006 yılı öğrencilerinden anlamlı düzeyde daha olumlu değerlendirmeye ulaşmıştır. Öğrenci haklarına saygılı olma boyutunda ise 2006 yılı ilköğretim beşinci sınıf öğrencileri, öğretmenlerini 2002 yılı öğrencilerinden anlamlı düzeyde daha olumlu değerlendirmeye ulaşmıştır.

Şimşek (2011), *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrencilerin Demokratik Kazanımlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi* adlı araştırmasında, hazırlanan yeni sosyal bilgiler müfredat programı doğrultusunda ilköğretim öğrencilerinin demokratik alışkanlıkları ve kazanımları ne derece edindiklerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırma verileri, 126 ilköğretim ikinci kademe öğrencisine uygulanan anket ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda, ilköğretim öğrencilerinin demokratik tutumları cinsiyete ve öğrenci ailelerinin aylık ortalama gelirlerine göre bir farklılaşma göstermiştir. Bunun dışında öğrencilerin anne ve babalarının eğitim durumları, öğrencilerin sahip oldukları kardeş sayıları ile demokratik tutumları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

Kayabaşı (2011), *Öğretmen Adaylarının Davranışlarının Demokratik Sınıf Ortamı Açısından Değerlendirilmesi* adlı araştırmasında, demokratik bir sınıf ortamı açısından Gazi Eğitim Fakültesinde okuyan öğretmen adaylarının demokrasi ilkelerine katılma düzeyleri ile bu ilkeler doğrultusunda öğretmen adaylarının hem kendilerinin sınıf içi davranışlarının hem de öğretim elemanlarının sınıf içi davranışlarını değerlendirmelerini amaçlamıştır. Araştırma verileri, 558 öğretmen aday üzerinde uygulanan anket ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda, öğretmen adayların hem demokrasi ilkelerine yüksek

oranda katıldıkları, hem kendi davranışlarını değerlendirmede hem de öğretim elemanlarının sınıf içindeki davranışlarını değerlendirmelerinde görüşleri arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür.

Genç (2006), *Demokratik Kazanımların Gerçekleştirilmesinde İlköğretim Öğretmenlerinin Etkililiğinin Değerlendirilmesi* adlı araştırmasında, demokratik kazanımların gerçekleştirilmesinde ilköğretim öğretmenlerinin etkililiğini değerlendirmeyi amaçlamıştır. Araştırma verileri, 300 öğretmene uygulanan anket ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda, demokratik kazanımların gerçekleştirilmesinde ilköğretim öğretmenlerinin farklı farklı etkinlikleri farklı oranlarda kullandıkları, diğer taraftan, demokratik kazanımların gerçekleştirilmesinde ilköğretim öğretmenlerinin kullandıkları etkinliklerin cinsiyetlerine ve okuttukları sınıflara göre değişkenlik göstermediği, mesleki kıdemlerine ve öğrenim durumlarına göre ise değişkenlik gösterdiği bulunmuştur.

Yılmaz (2011), *İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Sınıf Yönetimi Tarzları İle Demokratik Değerlere İlişkin Görüşleri Arasındaki İlişki* adlı araştırmasında, ilköğretim okulu öğretmenlerinin sınıf yönetimi tarzlarını, demokratik değerlere ilişkin görüşlerini ve bu iki görüş arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlamaktadır. Araştırma verileri, 300 öğretmene uygulanan “*Sınıf Yönetimi Profili*” ve “*Demokratik Değerler*” ölçekleri ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda, ilköğretim okulu öğretmenleri daha çok, takdir edilen sınıf yönetimi tarzına sahiptir. öğretmenlerin sınıf yönetimi tarzları cinsiyetlerine göre değişmezken, otoriter sınıf yönetimi tarzları branş; takdir edilen sınıf yönetimi tarzları eğitim durumu ve yaş; başıboş sınıf yönetimi tarzları branş, eğitim durumu ve kıdeme göre değişmektedir. Öğretmenler demokratik değerlere yüksek düzeyde katılım göstermiştir. Öğretmenlerin demokratik değerlere ilişkin görüşleri cinsiyet ve branşa göre değişmezken, eğitim durumu, yaş ve kıdeme göre değişmektedir. Ayrıca öğretmenlerinin demokratik

değerlere ilişkin görüşleri ile sınıf yönetimi tarzları arasında düşük düzeyde anlamlı ilişkiler vardır.

Karadağ, Baloğlu ve Yalçınkayalar (2006), *İlköğretim okulu yöneticilerinin öğretmenler tarafından algılanan demokratik tutumları ile öğretmenlerin demokratik değerleri üzerine ilişkisel bir araştırma* adlı araştırmalarında, ilköğretim okulu yöneticilerinin öğretmenlerce algılanan demokratik tutum düzeyleri ile öğretmenlerin demokratik değerleri arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlamaktadır. Araştırma verileri, 218 öğretmene uygulanan “Demokratik Tutum Algısı ve Demokratik Değerler” ölçekleri ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin algıladıkları demokratik tutumları ile demokratik değerleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin bulunduğunu göstermiştir.

Bayındır, İnan ve Demir (2010), *Öğretmen Adaylarının Sınıfta Demokratik Ortamı Geliştirmeye İlişkin Öngörülerini* adlı araştırmalarında, öğretmen adaylarının sınıflarda demokrasinin yerleşmesi ve geliştirilmesine dönük öngörülerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırma verileri, 267 öğretmene uygulanan “*Demokratik ortam geliştirme*” ölçeği ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda, öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğunun sınıflarda öğrencilerine karşı demokratik yaşantıyı yerleştirici ve geliştirici ortam hazırlamaya acık oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Gömlüksiz, Kan ve Öner (2012), *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Bir Değer Olarak Demokrasi Kavramına İlişkin Metaforik Algıları* adlı araştırmalarında, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının demokrasi kavramına ilişkin görüşlerini metaforlar yoluyla belirlemeyi amaçlamaktadır. Araştırma verileri, 41 öğretmen adayına yapılan eksik bırakılmış bir cümlenin bulunduğu formlarla toplanmıştır. Araştırma sonucunda, demokrasi kavramına ilişkin beş ayrı kavramsal kategori elde edilmiştir. Bunlar,

eşitlik/özgürlük, çeşitliliği barındırma, kargaşa ve zayıflık, gereklilik ile ulaşılamama biçiminde isimlendirilmiştir.

Akın ve Özdemir (2009), *Öğretmen Adaylarının Demokratik Değerlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi: Eğitim Bilimleri Fakültesi Örneği* adlı çalışmalarında, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi'nde öğrenim görmekte olan öğretmen adaylarının demokratik değerlerini çeşitli değişkenler açısından incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma verileri, 176 dördüncü sınıf öğrencisi uygulana "*Öğretmen Adayları Demokratik Değerler* " ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda, öğretmen adaylarının demokratik değerlerinin yüksek olduğunu göstermiştir. Ayrıca kadın öğretmen adaylarının ve herhangi bir sivil toplum kuruluşuna üye olan adayların daha yüksek demokratik değerlere sahip oldukları görülmüştür. Bunun yanında öğretmen adaylarının demokratik değerlerinin okumakta oldukları bölümlere ve aylık ortalama harcama miktarlarına göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmüştür.

Biçer (2009), *Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesinin Öğrencilere Demokratik Tutumları Kazandırmaya Etkisi* adlı araştırmasında, demokrasi eğitimi ve okul meclisleri projesi uygulamalarının öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi oluşturmayı amaçlamaktadırlar. Araştırma verileri, 508 öğretmene uygulanan "*Demokratik Tutum*" ölçeği ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda, mezun olunan yükseköğretim kurumu değişkeni açısından öğretmenlerin görüşleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür.

Demircioğlu ve Mutluer (2011), *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Demokratik Öğretmen Nitelikleri Hakkındaki Görüşleri* adlı çalışmalarında, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi sosyal bilgiler programında bulunan öğrencilerin, demokratik öğretmen hakkındaki düşüncelerini ortaya koymayı amaçlamaktadırlar. Araştırma verileri, 50 öğretmen adayına uygulana bir anketle toplanmıştır. Araştırmanın

sonucunda, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının demokratik öğretmen olmak için yeterli bir eğitim almadıklarını düşündükleri anlaşılmaktadır.

2.11.2.Yurt Dışında Yapılmış Araştırmalar

Rao (2012), *Engaging Identities: Globality and Communicative Practices In Education For Democratic Citizenship* adlı çalışmasında, küresel dünyada demokrasi ve vatandaşlık kavramlarının öğrenci kimliği ve genç aktivizm içeriğini araştırmayı amaçlamaktadır. Çalışma niteldir. Üç enstitüdeki öğrencilerle odak grup görüşmesi yapılmıştır. İki üniversite ve bir kolejden toplamda 23 öğrenciyle odak grup görüşmesi yapılmıştır. Odak gruplar 7-9 kişi arasında değişmekte olup, 3 gruptan oluşmaktadır. Katılımcılara oluşturulan 9 adet açık ve kapalı uçlu soru sorulmuştur. Çalışma sonunda öğrencilerin yeni girişimlere açık olduğunu, demokrasi ve vatandaşlık kavramlarını geliştirdiklerini özellikle küresel vatandaşlığı vurguladıkları belirlenmiştir.

Okafor (2010), *Re-Democratization And Democratic Leadership Development In Nigeria: The Impact Of Civic Education* adlı çalışmanın amacı Nijerya gündemini oluşturan demokrasi ve yeniden demokratikleşmeyi içeren gelişiminde önemli rol oynayan vatandaşlık eğitimini araştırmaktır. Araştırma nitel desende hazırlanmıştır. 20 liseden 20 öğretmenle görüşülmüştür. Görüşmelerde öğretmenlere 11 adet açık uçlu soru sorulmuştur. Veri toplama araçları olarak; görüşmeler, sosyal bilgiler ders notları, hükümet dokümanları kullanılmıştır. Verilerin analizinde içerik analizi, çeşitleme yapılmıştır. Öğretmenler Nijerya'nın demokrasi ve demokratikleşmesinde vatandaşlık eğitiminin büyük rol oynadığını belirtmiştir. Gençlerin özellikle de öğrencilerin demokratik değerleri, demokratik yaşamı, vatandaşlık becerilerini, erdemlerin kazandırılmasında ve gelişmesinde vatandaşlık eğitiminin çok büyük rol oynadığını belirtmişlerdir.

Demokratik eğitim ile ilgili araştırmalar incelendiğinde Türkiye’de yapılan çalışmaların genelde öğretmenlerin sınıf yönetiminde demokratik tutum ve davranışları ne ölçüde sergilediklerini, demokratik davranışlar sergileme sıklığına ilişkin görüşlerini, demokratik kazanımların gerçekleştirilmesinde etkililiklerini, sınıf yönetimi tarzlarının belirlenmeye çalışıldığı görülmektedir. Aynı zamanda öğretmen adaylarının demokrasi ilkelerine katılma düzeylerini, sınıflarda demokrasinin yerleşmesi ve geliştirilmesine dönük öngörülerini, öğrencilerin de demokratik alışkanlıkları ve kazanımları ne derece edindiklerini ortaya koymaya çalışılmaktadır. Yurt dışında ise demokrasi ve vatandaşlık kavramları kapsamında vatandaşlık eğitimini kapsadığı görülmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın deseni, araştırma için belirlenen çalışma grubu, veri toplama araç ve teknikleri, veri toplama süreci ve verilerin analizi yer alacaktır.

3.1.Araştırmanın Deseni

Bu araştırmada Denizli il merkezinde bulunan altı ortaokulda çalışan yirmi Sosyal Bilgiler öğretmeninin Sosyal Bilgiler derslerinde sınıf içi demokrasi uygulamalarını incelemek amacıyla nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. “Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman incelemesi gibi nitel bilgi toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanır” (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s.45).

Araştırmada nitel araştırma desenlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. Durum çalışması, (1) Güncel bir olguyu kendi gerçek yaşam çerçevesi (içeriği) içinde çalışan, (2) Olgu ve içinde bulunduğu içerik arasındaki sınırların kesin hatlarıyla belirgin olmadığı, (3) Birden fazla kanıt veya veri kaynağının mevcut olduğu durumlarda kullanılan, görgül bir araştırma yöntemidir.” Diğer araştırma türlerinden ayrılan yönlerinden yola çıkarak, durum çalışmasının “nasıl” ve “niçin” sorularının temel alan, araştırmacının kontrol edemediği bir olgu veya olayı derinliğine incelenmesine olanak veren araştırma yöntemi olduğunu söylemek mümkündür (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s.313).

3.2.Çalışma Grubu (Katılımcılar)

Araştırmanın çalışma grubunu, 2014-2015 öğretim yılında Denizli il merkezinde bulunan altı ortaokulda görev yapan yirmi Sosyal Bilgiler öğretmeni oluşturmuştur.

Çalışma grubunda yer alan 20 öğretmenin 8'i kadın, 12'si erkektir. Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme uygulanmıştır.

Birçok araştırmada herkesle görüşme yapmak ya da konuyla ilgili her şeyi gözlemleyebilmek olanaklı olmadığından kişileri, olayları ve zamanları seçmek için gerekçeleri olan bir yöntem gereksinim vardır. Nicel araştırmalarda sıklıkla kullanılan rastgele örneklem seçimi genellemelerin yapılabileceği ve istatistiksel olarak temsil edici nitelikte büyük örneklem seçmek için uygundur. Nitel araştırmacılar ise ne rastgele seçimi anlamlı kılacak büyük gruplarla çalışırlar ne de genelleme yapmayı amaçlarlar. Yorumlayıcı araştırmacılar, her bir durumu amaçlı olarak seçerler. Amaçlı örneklemin mantığı ve gücü derinlikli çalışmalar için bilgi açısından zengin durumlar seçilmesini sağlar (Glesne, 2013, s. 59).

Araştırmada uygulanan amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme ile ilgili Güler, Halıcıoğlu ve Taşgın'a (2013) göre "kolay ulaşılabilir örnekleme, araştırmacının hedef evrenden örneklemini oluşturmak için ulaşabileceği en kolay öğelere yönelmesi yöntemidir" (s. 93). Christensen, Johnson ve Turner'e (2015) göre "kolay ulaşılabilir örnekleme, hali hazırda mevcut olan, gönüllü ya da kolaylıkla örnekleme dahil edilebilecek katılımcıları araştırmaya dahil etme" (s. 172).

Mayring'e (2011) göre "daha az sayıda kişinin çözümlemeye alınması olayın özelliklerinin daha hızlı kavranmasına, çözümlemenin daha açık yapılabilmesine yardımcı olur. Daha derine inen bazı sosyal bilimlerdeki konu alanları için de yalnızca durum incelemesi uygun olup bu amaca tek tek öznelerin bütün bir yaşam bağlarının ardındaki nedenlerin araştırılması yoluyla ulaşılabilir" (s. 47). Denizli il merkezinde yer alan Merkezefendi ve Pamukkale ilçelerindeki ortaokullar arasında kolay ulaşılabilir örnekleme uygun olarak ve görüşmeye gönüllü olarak katılmayı kabul eden Sosyal

Bilgiler öğretmenlerine ulaşılmıştır. Araştırmada katılımcıların isimleri Öğretmen 1, Öğretmen 2, ...Öğretmen 20 gibi kodlarla belirtilmiştir.

3.3. Veri Toplama Araç ve Teknikleri

Araştırmada veri toplama tekniği olarak görüşme tekniği ve veri toplama aracı olarak da görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme türlerinden ise “yarı yapılandırılmış görüşme” yöntemi kullanılmıştır. “Görüşme, gözlemleyemediğimiz davranışlar, duygular ve insanların etraflarındaki dünyayı nasıl ifade ettiklerini öğrenmek için gereklidir. Geçmişte yaşanmış ve tekrar etmeyecek olayları öğrenmek istediğimizde görüşme yoluna başvurulur.” (Merriam, 2013, s. 86)

“Nitel araştırmalarda görüşme yöntemi farklı amaçlar için kullanılsa da esas olarak insanların geçmiş, şimdi ya da gelecekle ilgili tutum, görüş ve davranışları ile ilgili bilgi almak amacıyla yapılmaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşme ise araştırmacı tarafından önceden belirlenmiş ya da görüşme sırasında ortaya çıkan konulara göre yeni soruların da sorulabildiği bir görüşme yöntemi olarak nitel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan bir veri toplama yöntemidir” (Güler, Halıcıoğlu ve Taşğın, 2013, s.113).

Araştırmada kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formu, araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Görüşme sorularının oluşturulmasında Sosyal Bilgiler derslerinde sınıf içi demokrasiye yönelik öğretmenlerin uygulamalarını ortaya çıkarabilecek açık uçlu sorular belirlenmiştir. Soruların belirlenmesinde açık ve anlaşılır olmasına, yönlendirici olmamasına dikkat edilmiştir. Belirlenen sorular alan uzmanları ile tartışılmış ve taslak görüşme formu geliştirilmiştir. Taslak halindeki yarı-yapılandırılmış görüşme formu araştırma sorusuna cevap bulmada yeterliliğini belirlemek, soruların açık olması ve anlaşılmayan soruların düzeltilmesi için üç Sosyal Bilgiler öğretmeni ile görüşme yapılmıştır. Yapılan bu görüşmeler incelendikten sonra formda tespit edilen eksikler giderilmiş ve forma son şekli verilmiştir. Görüşme formu iki bölümden olmak üzere ilk

bölümde araştırmaya katılan öğretmenlerin demografik özellikleri ile ilgili sorular ikinci bölümde ise on görüşme sorusu yer almaktadır. Araştırmaya yirmi gönüllü öğretmen katılmıştır. Sosyal Bilgiler öğretmenleriyle yüz yüze görüşmeler yapılarak veriler toplanmıştır.

3.4. Veri Toplama Süreci

Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilmiş görüşme formunu uygulamak amacıyla altı ortaokuldan yirmi öğretmenle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Veri toplama sürecinde öğretmenlerle görüşmeler öğretmenler odasında gerçekleştirilmiştir. Bir öğretmenle yapılan görüşme ortalama 40-50 dakika kadar sürmüştür. Görüşmeleri kayıt altına almak amacıyla ses kayıt cihazı kullanılmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Nitel araştırmada veri analizi çeşitlilik, yaratıcılık ve esneklik anlamına gelir. Her nitel araştırma farklı bir takım özellikler taşır ve veri analizinde birtakım yeni yaklaşımlar gerektirir. Bu nedenle araştırmacının, gerek araştırmanın gerekse toplanan verilerin özelliklerinden yola çıkarak ve var olan veri analiz yöntemlerini gözden geçirerek kendi araştırması için bir veri analiz planı geliştirmesi beklenir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s.253).

Bu araştırmada, toplanan veriler, nitel araştırmadaki veri analiz yaklaşımlarından betimsel analiz yaklaşımı kullanılmıştır. Bu yaklaşıma göre elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Veriler araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre düzenlenebileceği gibi, görüşme ve gözlem süreçlerinde kullanılan sorular ya da boyutlar dikkate alınarak da sunulabilir. Betimsel analizde, görüşülen ya da gözlenen bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla

doğrudan alıntılara sık sık yer verilir. Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır. Bu amaçla elde edilen veriler, önce sistematik ve açık bir biçimde betimlenir. Daha sonra yapılan bu betimlemeler açıklanır ve yorumlanır, neden-sonuç ilişkileri irdelenir ve birtakım sonuçlara ulaşılır. Ortaya çıkan temaların ilişkilendirilmesi, anlamlandırılması ve ileriye yönelik tahminlerde bulunulması da araştırmacının yapacağı boyutları arasında yer alabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s.256).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: BULGULAR

4. 1. Demokratik Ortamlar Oluşturabilmek İçin Yapılan Uygulamalara İlişkin

Bulgular

Öğretmenlerin, “Sınıfınızda Sosyal Bilgiler dersinde demokratik ortamlar oluşturabilmek için neler yapıyorsunuz?” sorusuna verdikleri yanıtlara ilişkin elde edilen temalar ve frekans dağılımları Tablo 4. 1’de verilmiştir.

Tablo 4. 1

Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersinde Demokratik Ortamlar Oluşturabilmek İçin Neler Yaptıkları İle İlgili Uygulamaların Dağılımları.

Temalar	Frekans	%
1. Söz almak isteyen herkese söz hakkı verme	8	40
2. Sınıf başkanı seçerken oylama yapma	5	25
3. Sorumluluk verilecek öğrenciyi seçimle belirleme	3	15
4. Her öğrenciyeye eşit miktarda ilgi gösterme	2	10
5. Bütün öğrencilerin derse katılımını sağlama	2	10
Toplam	20	100

Tablo 4. 1 incelendiğinde öğretmenler sınıfta Sosyal Bilgiler dersinde demokratik ortamlar oluşturabilmek için neler yaptıklarına ilişkin 5 farklı tema altında toplanmıştır. Bu temalar Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nın “yaşamını demokratik kurallara göre düzenler” genel amacıyla da uygunluk göstermektedir. Öğretmenlere göre, en yüksek frekansa sahip temanın “Söz almak isteyen herkese söz hakkı verme” olduğu görülmektedir. Bunu “Sınıf başkanı seçerken oylama yapma” teması izlemektedir. Daha sonra ise, sırasıyla “Sorumluluk verilecek öğrenciyi adaylar arasından seçimle belirleme”, “Her öğrenciyeye eşit miktarda ilgi gösterme” ve “Bütün öğrencilerin derse katılımını sağlama” temaları takip etmektedir.

Sosyal Bilgiler dersinde demokratik ortamlar oluşturabilmek için söz almak isteyen herkese söz hakkı verdiğini belirten öğretmenlerin ifadelerinden bazıları şöyledir:

“Derste söz hakkı almayan öğrencilere söz hakkı vererek bütün öğrencilerin derse katılımını sağlamaya çalışıyorum. Fakat bazen iki ders saati bile bütün öğrencilerin söz hakkı alıp konuşmasına süre yetmeyebiliyor. Bunun için de gelecek haftaki dersimde önceki derste konuşmayan öğrencilere söz hakkı vermede öncelik tanıyorum” (Öğretmen 14).

“Öğrencilerimin kendilerini derste ifade edebilmeleri ve bu düşüncelerine sınıftaki arkadaşlarının saygı göstermesi en çok önemseydiğim konulardandır. Bu nedenle önce söz almak isteyen herkese söz hakkı vermekle başlıyorum. Sınıfta öğrencinin fikrini başkalarının özgürlük alanına girmeden sınıf ve okul kuralları çerçevesinde paylaşmayı öğrenmesi demokratik sınıf ortamının oluşması için ilk aşama diyebiliriz” (Öğretmen 2).

“Derse katılan tüm öğrencilere söz hakkı tanımaya çalışılıyor. Ayrıca çekingen, kendine güveni olmayan öğrencilere basit sorular ve cevaplayabileceği sorular sorularak konuşmaya, kendini ifade etmeye teşvik ediliyor” (Öğretmen 12).

Sosyal Bilgiler dersinde demokratik ortamlar oluşturabilmek için sınıf başkanı seçerken oylama yaptığını ve sorumluluk verilecek öğrenciyi adaylar arasından seçimle belirlediğini belirten öğretmenlerin ifadelerinden bazıları şöyledir:

“Rehber öğretmeni olduğum sınıfta kapalı oylama sistemiyle sınıf başkanı ve başkan yardımcısı seçimi yaparız. Ayrıca her sınıfta ödev kontrolü ve harita, küre vb. ders materyallerinden sorumlu öğrenciler bulunur. Bu görevler için birden fazla istekli öğrenci olduğunda yine oylama yapılır” (Öğretmen 15).

4. 2. Sınıfta Disiplini Sağlamak İçin Yapılan Uygulamalara İlişkin Bulgular

Öğretmenlerin, “Sosyal Bilgiler dersinde sınıfta disiplini sağlamak için ne tür uygulamalar yapıyorsunuz?” sorusuna verdikleri yanıtlara ilişkin elde edilen temalar ve frekans dağılımları Tablo 4. 2’de verilmiştir.

Tablo 4. 2

Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersinde Sınıfta Disiplini Sağlamak İçin Neler Yaptıkları İle İlgili Uygulamaların Dağılımları

Temalar	Frekans	%
1. Not ile korkutma	12	60
2. Sınıf kuralları belirleme	5	25
3. Ders etkinliklerini çeşitlendirme	3	15
Toplam	20	100

Tablo 4. 2. incelendiğinde öğretmenler Sosyal Bilgiler dersinde sınıfta disiplini sağlamak için neler yaptıklarına ilişkin 3 farklı tema altında toplanmıştır. Öğretmenlere göre, en yüksek frekansa sahip temanın “Not ile korkutma” olduğu görülmektedir. Bunu “Sınıf kuralları belirleme” teması izlemektedir. Daha sonra ise, “Ders etkinliklerini çeşitlendirme” teması takip etmektedir.

Sosyal Bilgiler dersinde sınıfta disiplini sağlamak için öğrenciyi not ile korkuttuğunu belirten öğretmenlerin ifadelerinden bazıları şöyledir:

“Günümüzde öğretmenlerin en büyük sorunlarından birisi sınıfta disiplini sağlamaktır. Öğretmenlik yıllarının ilk yıllarında olan öğretmenler bu konuda daha çok sıkıntı çekmektedir. Öğrenci ne nottan çekiniyor ne de öğretmenden. Çünkü öğrenci ne olursa olsun ne kadar düşük puan alırsa alsın sınıfı bir şekilde geçeceğinin farkında. Ben de kendim değişik metotlar geliştirdim. Örneğin; sınıf düzenini bozan, dersi sabote etmeye kalkışan ya da herhangi bir ders materyalini getirmeyen öğrencilere “eksi” veriyorum. Ve onlara sene başında bu kuralla ilgili bilgilendirme yapıyorum. İlk dönem alınan her eksi 5

puan; ikinci dönem ise 10 puan. Dönem sonlarında eksiler sözlü notlarını etkileyeceğini belirtiyorum. Bu benim öğrencilerimin üzerinde çok etkili oldu”(Öğretmen 1).

“Sınıf düzenini bozan öğrencilere ders katılım formunda eksi vererek olumsuz davranışlarında caydırıcılığı sağlamaya çalışıyorum. Derse etkin katılım sağlayan öğrencilere hazırlamış olduğum ders katılım formunda artı vererek olumlu davranışlarını ödüllendiriyorum” (Öğretmen 4).

Sosyal Bilgiler dersinde sınıfta disiplini sağlamak için sınıf kuralları belirlediğini belirten öğretmenlerin ifadelerinden bazıları şöyledir:

“Bunun için sene başında sınıf kurallarının yazılı olduğu bir yönergenin sınıf panosuna asılmasıyla süreç başlamaktadır. Kurallara uymayanlar, zamanla uyarı ve yönlendirmelerle hatırlatmalarla yüzleşmek zorunda kalmaktadırlar. Öte yandan kurallara uyanlarda ödüllendirilmektedir” (Öğretmen 11).

“Sene başında öğrencilerimle birlikte sınıf kuralları oluştururuz. Bu kurallara uyulmadığı takdirde uygulanacak yaptırımları beraber belirleriz. Yıl boyunca bu kural ve yaptırımlara riayet ederiz” (Öğretmen 15).

4. 3. Öğrencilerin Derse Etkin Katılımını Sağlamak İçin Yapılan

Uygulamalara İlişkin Bulgular

Öğretmenlerin, “Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin derse etkin katılımını sağlamak için neler yapıyorsunuz?” sorusuna verdikleri yanıtlara ilişkin elde edilen temalar ve frekans dağılımları Tablo 4. 3’te verilmiştir.

Tablo 4. 3

Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrencilerin Derse Etkin Katılımını Sağlamak İçin Neler Yaptıkları İle İlgili Uygulamaların Dağılımları.

Temalar	Frekans	%
1. Güncel konulara/olaylara yer verme	9	45
2. Soru sorma	5	25
3. Yaratıcı drama	3	15
4. Ödev vererek hazırlıklı gelmelerini sağlama	1	5
5. Güvenli bir ortam oluşturma	1	5
6. Ödüllendirme	1	5
Toplam	20	100

Tablo 4. 3 incelendiğinde öğretmenler Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin derse etkin katılımını sağlamak için neler yaptıklarına ilişkin 6 farklı tema altında toplanmıştır. Öğretmenlere göre, en yüksek frekansa sahip temanın “Güncel konulara/olaylara yer verme” olduğu görülmektedir. Bu tema Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nın “İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir” genel amacıyla da uyum göstermektedir. Bunu “Soru sorma” teması izlemektedir. Daha sonra ise sırayla “Yaratıcı drama”, “Ödev vererek hazırlıklı gelmelerini sağlama”, “Güvenli bir ortam oluşturma”, “ödüllendirme” teması takip etmektedir.

Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin derse etkin katılımını sağlamak için güncel konulara/olaylara yer verdiklerini belirten öğretmenlerin ifadelerinden bazıları şöyledir:

“Günlük hayat ile ilgili konular öğrencilerin dikkatini daha çok çekiyor ve bu konularda derse katılımları daha etkin oluyor. Örneğin sivil toplum kuruluşları ilgili konular. Bu yüzden günlük hayatla ilgili konuları derslerimde daha çok yer veriyorum” (Öğretmen 19).

“Derse kolay ve öğrencinin yakın çevresinden sorular sorarak başlamak öğrencinin konuya daha ilgili olmasını sağlıyor. Bu durum da ders boyunca öğrencinin ilgisinin yüksek olmasına ve derse katılımına olumlu şekilde yansıyor” (Öğretmen 12).

Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin derse etkin katılımını sağlamak için soru sorduğunu belirten öğretmenlerin ifadelerinden bazıları şöyledir:

“Soru-Cevap yöntemi en sık kullandığım yöntemdir. Bunun yanında bir sonraki ders ile ilgili araştırmalar verilebiliyor. Onlara araştırmalarını sunmaları için zaman mutlaka ayırmak gerekiyor ki verimli olsun, öğrenci sonraki zamanlara güdülenebilsin” (Öğretmen 13).

“Sosyal Bilgiler Dersimizde öğrencilerimizin derse etkin katılımını sağlamak için farklı yöntem tekniklere yer vermeye çalışıyoruz. Tabi bu farklı teknikleri uygulayabilmek için önceden planlama yapılması gerekiyor. Özellikle teknolojik olarak kullanmış olduğumuz interaktif programlarda, öğrenci sunuyu izledikten sonra, ya da izlemesi sırasında video ilgili soru-cevap tekniğini uygulayıp derse etkin katılımlarını sağlayabiliyoruz. Bizlerin soruları dışında onların ilgisini çeken soruları da alabiliyoruz” (Öğretmen 10).

4. 4. Sınıf Kurallarının Belirlenmesi ve Geliştirilmesi Konusunda Yapılan Uygulamalara İlişkin Bulgular

Öğretmenlerin, “Sosyal Bilgiler dersinde sınıf kurallarının belirlenmesi ve geliştirilmesi konusunda neler yapıyorsunuz?” sorusuna verdikleri yanıtlara ilişkin elde edilen temalar ve frekans dağılımları Tablo 4. 4’te verilmiştir.

Tablo 4. 4

Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersinde Sınıf Kurallarının Belirlenmesi ve Geliştirilmesi Konusunda Neler Yaptıkları İle İlgili Uygulamaların Dağılımları.

Temalar	Frekans	%
1. Kuralları öğrencilerle birlikte belirleme	12	60
2. Kuralları öğretmenin kendisinin belirlemesi	8	40
Toplam	20	100

Tablo 4. 4 incelendiğinde öğretmenler Sosyal Bilgiler dersinde sınıf kurallarının belirlenmesi ve geliştirilmesi konusunda neler yaptıklarına ilişkin 2 farklı tema altında toplanmıştır. Öğretmenlere göre, en yüksek frekansa sahip temanın “Kurallarını öğrencilerle birlikte belirleme” olduğu görülmektedir. Bunu “Kurallarını öğretmenin kendisinin belirlemesi” teması izlemektedir.

Sosyal Bilgiler dersinde sınıf kurallarının belirlenmesi ve geliştirilmesi için sınıf kurallarını öğrencilerle belirlediğini belirten öğretmenlerin ifadelerinden bazıları şöyledir:

“Eğitim-öğretim yılı içerisinde öğrencilerimizin de görüşleri dikkate alınarak, sınıf kurallarımızı belirliyoruz. Yıl içerisinde kurallar hakkında yine öğretmen-öğrenci birlikte kuralları revize edebiliyoruz” (Öğretmen 10).

“Sınıf kurallarının tespitinde toplumsal yaşamı dizayn eden kuralların her yerde olması gerektiği noktasından hareketle sınıf ortamının da bir toplu yaşam alanı olduğunun ve kuralsız düzenlenemeyeceği algısı oluşturulmaktadır. Daha sonra kuralların içeriği kısmı öğrencilerle birlikte şekillendirilmektedir” (Öğretmen 11).

“Kuralların belirlenmesinde öğrenciyi de sürece dahil etmek kuralların uygulanmasını kolaylaştırıyor. Ayrıca belirlenen kurallarının yazılı olarak sınıf ortamına asılması bu kurallara uyulmasını olumlu yönde etkiliyor” (Öğretmen 12).

“Zamanla zaten öğrencilerin hangi zamanlarda hangi sıkıntıları yaratacağını biliyor hale geliyorsun ve kuralları ona göre sene başında belirtiyorsun. Öğrenciler de bu kurallara eklemek istedikleri yeni kurallar olduğunda ya da her hangi bir kuraldan rahatsız olduklarında bana açıkça belirtiyorlar. Gerçekten önerileri mantıklıysa ya da yapılabilecek bir şeyse onların önerisini dikkate alıyorum. Olmayacak bir şeyse istedikleri gerekçelerini açıklayarak reddediyorum” (Öğretmen 1).

4. 5. Öğrencilerin Sınıf İçinde Grup Etkinliklerine Katılmalarını Sağlamak İçin Yapılan Uygulamalara İlişkin Bulgular

Öğretmenlerin, “Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin sınıf içinde grup etkinliklerine katılmalarını nasıl sağlıyorsunuz?” sorusuna verdikleri yanıtlara ilişkin elde edilen temalar ve frekans dağılımları Tablo 4. 5’te verilmiştir.

Tablo 4. 5

Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrencilerin Sınıf İçinde Grup Etkinliklerine Katılmalarını Nasıl Sağladıklarına İlişkin Uygulamaların Dağılımları.

Temalar	Frekans	%
1. Eğitim programını uygulama kaygısı	12	60
2. Öğrenci isteğini dikkate alma	8	40
Toplam	20	100

Tablo 4. 5 incelendiğinde öğretmenler Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin sınıf içinde grup etkinliklerine katılmaları konusunda neler yaptıklarına ilişkin 2 farklı tema altında toplanmıştır. Öğretmenlere göre, en yüksek frekansa sahip temanın “eğitim programını uygulama kaygısı” olduğu görülmektedir. Bunu “öğrenci isteğini dikkate alma” teması izlemektedir.

Sosyal Bilgiler dersinde eğitim programını uygulama kaygısı olduğu için grup etkinliklerini uygulayamadıklarını belirten öğretmenlerin ifadelerinden bazıları şöyledir:

“Açıkçası çok fazla grup etkinlikleri yapamıyoruz. Bunda öğrencilerin durumları da çok etkili oluyor; müfredatın yoğunluğu da etkili oluyor. Yani ders saatleri müfredatın yoğunluğuna göre az kalıyor. Çünkü bu derste işlediğim konuyu diğer dersin başında en az 20 dakika tekrar etmek zorunda kalıyorum. Çünkü çocuk evde tekrar etme alışkanlığı kazanamıyor. Sürekli tekrar etmeleri konusunda uyarmama rağmen bunu yapmamakta diretiliyorlar. Bunun için 2 haftaya bir neredeyse 2 saati ben sözlü yapıyorum bahanesiyle

çocukları tekrara teşvik ediyorum. Ancak öğrenci bu şekilde önceki gördüğü dersleri tekrar ediyor. Bunun için de grup etkinliklerine pek zaman kalmıyor” (Öğretmen 1).

“Derslerimde grup etkinliği yapmıyorum çünkü grup etkinlikleri çok zaman alıyor ve konuları yetiştirmek bile bazen zor oluyor. Öğrencilere anlatım ve sunum yaptırmak için çok nadir grup çalışmaları yaptırıyorum” (Öğretmen 14).

“Genel olarak ders içinde zamanın kısıtlı olmasından dolayı bu tip etkinliklere yer veremiyorum. Sadece proje görevi verirken olabilecek konularda öğrenciler de isterse grup çalışması yapıyorum” (Öğretmen 16).

“Grup etkinliği çok fazla yapamıyorum. Çünkü sınıfı gruplara ayırdığımda bütün gruplarla birebir ilgilenmem gerekiyor ve bunun için de ders saati süresi yeterli olmuyor” (Öğretmen 19).

Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin sınıf içinde grup etkinliklerine katılmalarını sağlamak için öğrenci isteklerini dikkate aldıklarını belirten öğretmenlerin ifadelerinden bazıları şöyledir:

“Konular gereği grup oluşturmada öğrencilerimiz genelde kendileri belirlediler grup arkadaşlarını. İşbirlikli öğrenmenin kendilerine eğlenceli gelmesinin motivasyonlarını arttırmada büyük etkilerini gördüler” (Öğretmen 10).

“Sınıftaki öğrenciler istedikleri kişilerle üçerli veya dörderli gruplar şeklinde sınıflandırılarak grup çalışmasında sorumluluğun dağıtılması sağlanmaktadır. Akabinde bir grup sözcüsünün seçilmesi ile süreç devam etmektedir. Grupça yapılan çalışmalar/sunumlar sırası geldikçe sergilenmektedir” (Öğretmen 11).

4. 6. Farklı Düşünen Öğrencilerin Birbirlerine Karşı Hoşgörülü ve Saygılı Olmasını Sağlamak İçin Yapılan Uygulamalara İlişkin Bulgular

Öğretmenlerin, “Sosyal Bilgiler dersinde farklı düşünen öğrencilerin birbirlerine karşı hoşgörülü ve saygılı olmasını nasıl sağlıyorsunuz?” sorusuna verdikleri yanıtlara ilişkin elde edilen temalar ve frekans dağılımları Tablo 4. 6’da verilmiştir.

Tablo 4. 6

Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersinde Farklı Düşünen Öğrencilerin Birbirlerine Karşı Hoşgörülü ve Saygılı Olmasını Nasıl Sağladıklarına İlişkin Uygulamaların Dağılımları

Temalar	Frekans	%
1. Empati	8	40
2. Tartışma ortamları oluşturma	5	25
3. Örnek olay	4	20
4. Birbirlerini dinleme	3	15
Toplam	20	100

Tablo 4. 6 incelendiğinde öğretmenler Sosyal Bilgiler dersinde farklı düşünen öğrencilerin birbirlerine karşı hoşgörülü ve saygılı olmasını nasıl sağladıklarına ilişkin 4 farklı tema altında toplanmıştır. Öğretmenlere göre, en yüksek frekansa sahip temanın “Empati” olduğu görülmektedir. Bunu “Tartışma ortamları oluşturma” teması izlemektedir. Daha sonra ise sırayla “Örnek olay”, “Birbirlerini dinleme” teması takip etmektedir.

Sosyal Bilgiler dersinde farklı düşünen öğrencilerin birbirlerine karşı hoşgörülü ve saygılı olmasını sağlamak için empati ortamı oluşturduğunu belirten öğretmenlerin ifadelerinden bazıları şöyledir:

“Bence en önemli yöntem sınıf içinde empati kurulmasını sağlamak. Empati kurabilen öğrenci sınıf ortamında arkadaşlarına ve öğretmenine karşı daha saygılı ve hoşgörülü davranabiliyor” (Öğretmen 12).

“Sınıf ortamında meydana gelen tartışmalardaki karşıt görüşlülere empati yaptırmaya çalışıyorum. Ama bu durum her zaman mümkün olmuyor. Çünkü öğrencilerin zihninde oldukça fazla kalıplaşmış bilgi bulunmakta” (Öğretmen 3).

“En sık yaptığım uygulamalardan biri de empati yaptırmak. Öğrencilere iyi veya kötü olaylarda kendilerini karşılarındaki kişi ya da kişilerin yerine koymalarını istiyorum” (Öğretmen 20).

Sosyal Bilgiler dersinde farklı düşünen öğrencilerin birbirlerine karşı hoşgörülü ve saygılı olmasını sağlamak için tartışma ortamı oluşturduğunu belirten öğretmenlerin ifadelerinden bazıları şöyledir: “Deste tartışma ortamları oluşturarak birbirinin görüşlerine saygılı olma ve birbirlerine karşı hoşgörülü olmalarını sağlamaya çalışıyorum” (Öğretmen 4).

Sosyal Bilgiler dersinde farklı düşünen öğrencilerin birbirlerine karşı hoşgörülü ve saygılı olmasını sağlamak için örnek olaylar verdiğini belirten öğretmenlerin ifadelerinden bazıları şöyledir:

“Özellikle 5. ve 6. Sınıflarda bu konular zaten ders konusu olarak var. Bunun yanında girdiğim bütün sınıflarda güncel hayatımızdan veya yaşanmış bir olayı örnek göstererek ya da bir olayı kurgu şeklinde anlatarak öğrencilerin kendilerinin çıkarımında bulunmasını sağlamaya çalışıyorum” (Öğretmen 16).

Örnek olaylar vererek öğrencilerin kendilerini karşı tarafın yerine koymalarını istiyorum. Bunun için de Osmanlı devletini örnek gösteriyorum. Osmanlı'nın tarihte tüm dinlere karşı hoşgörülü olduğu uygulamaları tarihi kişilikleri örnek göstererek anlatıyorum” (Öğretmen 14).

4. 7. Yıl Boyunca Sınıf İçinde Karşılaşılan Problemleri Çözmek İçin

Öğrencilerle Birlikte Yapılan Uygulamalara İlişkin Bulgular

Öğretmenlerin, “Sosyal Bilgiler dersinde yıl boyunca sınıf içinde karşılaştığınız problemleri çözmek için öğrencilerle birlikte neler yapıyorsunuz?” sorusuna verdikleri yanıtlara ilişkin elde edilen temalar ve frekans dağılımları Tablo 4. 7’de verilmiştir.

Tablo 4. 7

Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersinde Yıl Boyunca Sınıf İçinde Karşılaştıkları Problemleri Çözmek İçin Öğrencilerle Birlikte Neler Yaptıkları İle İlgili Uygulamaların Dağılımları

Temalar	Frekans	%
1. İletişim kurma	15	75
2. Rehber öğretmen	2	10
3. Akran danışmanlığı	1	5
4. Aile ve okul idaresi	1	5
5. Sınıfta ortak karar alma	1	5
Toplam	20	100

Tablo 4. 7. incelendiğinde öğretmenler Sosyal Bilgiler dersinde yıl boyunca karşılaştıkları problemleri çözmek için öğrencilerle birlikte neler yaptıklarına ilişkin 5 farklı tema altında toplanmıştır. Öğretmenlere göre, en yüksek frekansa sahip temanın “İletişim kurma” olduğu görülmektedir. Bunu “Rehber öğretmen” teması izlemektedir. Daha sonra ise sırayla “Akran danışmanlığı”, “Aile ve okul idaresi”, “Sınıfta ortak karar alma” teması takip etmektedir. Bu temalar Sosyal Bilgiler Öğretim Programının “Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşler ileri sürer.” genel amacıyla da uyum sağlamaktadır.

Sosyal Bilgiler dersinde yıl boyunca karşılaştıkları problemleri çözmek için öğrencilerle iletişim kurduğunu belirten öğretmenlerin ifadelerinden bazıları şöyledir:

“Problem olduğu zamanlarda öğrencilerle konuşuyorum. Uygun bir olaysa çözümü öğrencilerin bulmasını sağlamaya çalışıyorum” (Öğretmen 16). “Sınıfta problem oluşturan bir öğrenciyle birebir konuşarak sorunu çözmeye çalışıyorum. Öğrenciler arasında karşılıklı bir problem varsa da tarafları bir araya getirip birbirlerini anlamalarını sağlıyorum” (Öğretmen 14).

“Problemler genellikle ders ile ilgili olmuyor. Problemlerin geneli kendi aralarındaki anlaşmazlıklardan kaynaklanıyor. Bu zamanlarda problemin temeline inmeye çalışıyoruz. Eğer çözülebilecek bir şeye -ki genellikle öyle oluyor- o an çözüyoruz. Ancak daha detaylıysa özel olarak her iki öğrenciyle konuşuyorum” (Öğretmen 1).

“Problemin çözümü için öncelikle sağlıklı bir iletişim ve tespit sürecinin sağlanması gerekmektedir. Sorunların çözümü noktasında fikir alışverişinde bulunarak en iyi önerinin uygulanmasına çalışılmaktadır” (Öğretmen 11).

Sosyal Bilgiler dersinde yıl boyunca karşılaştıkları problemleri çözmek için öğrencileri rehberlik servisine yönlendirdiğini belirten öğretmenlerin ifadelerinden bazıları şöyledir:

“Sınıf içinde çok farklı problemler oluyor. Sosyal bilgiler dersi ile ilgili bir problemle karşılaştığımda öncelikle problemi anlamaya çalışıyorum. Öğrencilerimden beni ve bu dersi değerlendirmelerini, bana görüşlerini yazmalarını istiyorum. Öğrenciye ait özel problemleri rehberlik servisine yönlendiriyorum” (Öğretmen 17).

4. 8. Öğrencilerin Sınıfta Kendilerini İfade Edebilmelerini Sağlamak İçin Yapılan Uygulamalara İlişkin Bulgular

Öğretmenlerin, “Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin sınıfta kendilerini ifade edebilmelerini sağlamak için neler yapıyorsunuz?” sorusuna verdikleri yanıtlara ilişkin elde edilen temalar ve frekans dağılımları Tablo 4. 8’de verilmiştir.

Tablo 4. 8.

Öğretmenlerin “Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrencilerin Sınıfta Kendilerini İfade Edebilmelerini Sağlamak İçin Neler Yaptıkları İle İlgili Uygulamaların Dağılımları

Temalar	Frekans	%
1. Saygı ve güven ortamı oluşturma	10	50
2. Öğrenciye soru sorma	4	20
3. Araştırma ödevi verme	4	10
4. Etkinlikler yapma	2	10
Toplam	20	100

Tablo 4. 8 incelendiğinde öğretmenler Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin sınıfta kendilerini ifade edebilmelerini sağlamak için neler yaptıklarına ilişkin 4 farklı tema altında toplanmıştır. Öğretmenlere göre, en yüksek frekansa sahip temanın “Saygı ve güven ortamı oluşturma” olduğu görülmektedir. Bunu “Öğrenciye soru sorma” teması izlemektedir. Daha sonra ise sırayla “Araştırma ödevi verme”, “Etkinlikler yapma” teması takip etmektedir.

Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin sınıfta kendilerini ifade edebilmelerini sağlamak için saygı ve güven ortamı oluşturduğunu belirten öğretmenlerin ifadelerinden bazıları şöyledir:

“Her öğrencinin doğru ya da yanlış bir şeyler söylemesini isteriz. Böylece özgüveni olmayan kendisine güvenmeyen öğrencileri desteklemeye çalışırız. Ayrıca yanlış yapmanın kötü bir şey olmadığını-yanlış yapmaktan korkmamaları gerektiğini-sık sık vurgularız” (Öğretmen 12).

“Yanlış yapmaktan asla korkmayınız"- "Yanlış yaparsam öğretmen kızar" önyargıların yıkmaya çalışıyorum. Sadece parmak kaldıranlar değil kaldırmayanlar da söz hakkı veririm” (Öğretmen 13).

“Dersimde ilk başta çok rahat olmalarını sağlıyorum. Yani o ortamı oluşturuyorum. Terbiyesizlik ya da hakaret etmediği sürece her şeyden konuşmalarına izin veriyorum. Hatta sırf bu yüzden bazı zamanlarda konuşma ve ifade yetenekleri gelişmesi açısından herhangi bir konu ortaya atıp onları konuşmaya teşvik ediyorum” (Öğretmen 1).

4. 9. Ölçme Araçlarıyla İlgili Kararların Nasıl Alındığına İlişkin Bulgular

Öğretmenlerin, “Sosyal Bilgiler dersinde ölçme araçlarıyla(yazılı sınav, ödev vb.) ilgili kararları nasıl alıyorsunuz?” sorusuna verdikleri yanıtlara ilişkin elde edilen temalar ve frekans dağılımları Tablo 4. 9’da verilmiştir.

Tablo 4. 9

Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersinde Ölçme Araçlarıyla İlgili Kararları Nasıl Aldıkları İle İlgili Uygulamaların Dağılımları

Temalar	Frekans	%
1. Zümre öğretmenleri	14	70
2. Öğretmenin kendi kararı	6	30
Toplam	20	100

Tablo 4. 9 incelendiğinde öğretmenler Sosyal Bilgiler dersinde ölçme araçlarıyla (yazılı sınav, ödev vb.) ilgili kararları nasıl aldıklarına ilişkin 2 farklı tema altında toplanmıştır. Öğretmenlere göre, en yüksek frekansa sahip temanın “Zümre öğretmenleri” olduğu görülmektedir. Bunu “Öğretmenin kendi kararı” teması izlemektedir.

Sosyal Bilgiler dersinde ölçme araçlarıyla (yazılı sınav, ödev vb.) ilgili kararları zümre öğretmenleri ile aldıklarını belirten öğretmenlerin ifadelerinden bazıları şöyledir:

“Bu kararlar sene başında yapılan ilçe ve okuldaki zümre öğretmenler kurulunda alınır ve yıl içerisinde uygulanır. Sorular tüm konulara yayılır her konudan mutlaka soru sorulmasına özen gösterilir. Ölçme araçları uygulanırken sınıf seviyesine dikkat edilir” (Öğretmen 19).

“Her dönem başında yapılan okul ve bölge zümre toplantılarında alınan ortak kararlarla belirlenmektedir” (Öğretmen 20).

4. 10. Eğitim-Öğretim Etkinlikleri Yürütülürken Kullanılan Yöntemlerin Neler Olduğuna İlişkin Bulgular

Öğretmenlerin, “Sosyal Bilgiler dersinde eğitim-öğretim etkinlikleri yürütülürken kullandığımız yöntemler nelerdir?” sorusuna verdikleri yanıtlara ilişkin elde edilen temalar ve frekans dağılımları Tablo 4.10’da verilmiştir.

Tablo 4.10

Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersinde Eğitim-Öğretim Etkinlikleri Yürütülürken Kullandıkları Yöntemlerin Neler Olduğu İle İlgili Uygulamaların Dağılımları.

Temalar	Frekans	%
1. Düz anlatım	6	30
2. Soru-cevap	6	30
3. Tartışma	4	20
4. Yaratıcı drama	3	15
5. Beyin fırtınası	1	5
Toplam	20	100

Tablo 4.10 incelendiğinde öğretmenler Sosyal Bilgiler dersinde eğitim-öğretim etkinlikleri yürütülürken kullandıkları yöntemlerin neler olduğu ilişkin 5 farklı tema altında toplanmıştır. Öğretmenlere göre, en yüksek frekansa sahip temanın “Düz anlatım” olduğu görülmektedir. Bunu “soru-cevap” teması izlemektedir. Daha sonra ise sırayla “Tartışma”, “Yaratıcı drama”, “Beyin fırtınası” teması takip etmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM: TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1.Tartışma

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, demokratik değerleri benimsemiş vatandaşlar olarak öğrencilerin içinde yaşadığı topluma uyum sağlamalarını ve öğrencilere bu bilgi birikimini yaşama geçirilebilecek donanımlar kazandırmayı amaçlamaktadır. Öğrencinin eğitiminde en önemli unsur öğretmendir. Öğretmen, belli kişilere belli konuları öğreten ve davranışlarıyla da örnek teşkil eden kişidir. Öğretmen, uygun ve etkili öğrenme ortamının yaşatılıp geliştirilmesinde en etkin kişidir. Bu nedenle öğrencinin öğretmenle ve onun sağladığı ortamla etkileşimi büyük önem taşır. Sınıfta öğretmenle öğrenci arasındaki ilişkiler, öğrenmenin ve eğitimin temelini teşkil eder. Söz ve eyleme dayalı bu ilişkiler iyi ise sınıfta olumlu bir öğrenme atmosferi oluşur; ilişkiler kötü ise sınıfın öğrenme atmosferi giderek bozulur ve eğitimin amacına ulaşması zorlaşır. O hâlde sınıftaki eğitici ortamın büyük ölçüde öğretmenin davranışlarına ve uygulamalarına bağlı olduğu söylenebilir. Öğretmenlerin her davranışı karşılarındaki öğrenciler tarafından gözlenmekte ve taklit edilebilmektedir. Bu açıdan öğretmenlerin demokratik davranışlar ve uygulamalar sergilemeleri öğrenciler açısından kritik öneme sahiptir.

Demokrasi, özü itibarıyla her bireyin eşitliğini, eşit katılımını, seçim yapmayı, muhalefet kültürünü, eleştiriyi, hoşgörüyü, tartışmayı, azınlığın yok sayılmamasını, hukuku, itiraz hakkını vb. temel alır. Sınıf ortamında da bu yüzden öğretmenlerin katılımcı sınıf ortamı oluşturma, eşitlikçi davranışlar sergileme, öğrenci haklarına saygılı olma ve demokratik bir iletişim ortamı oluşturma adına davranışlarda bulunmaları küçük yaşlardan itibaren öğrencilerin demokrasi kültürünü tanımaları açısından şarttır. Bireylerin demokrasiyi tanımaları, demokratik değerlere ve demokratik davranışlara sahip olmaları için öğretmenlerin Sosyal Bilgiler derslerinde sınıf içinde demokrasi uygulamalarını

gerçekleştirmeleri önemlidir (Fidan ve Erden, 1986; Ergün ve Duman, 1998; Akt. Demir, 2010, s. 25).

Öğretmenlerin sınıflarda demokrasi uygulamalarını gerçekleştirmesi bireyin özgürce kendisini ifade edebilmesine; güven, sevgi ve saygı ortamının oluşmasına; sorulan sorularla düşünmesine ve bilgi üretmesine; grupla çalışma teknik ve yöntemlerini öğrenmesine; özgürce tartışmasına; paylaşmasına; demokratik hukuk düzeninin esaslarını kavramasına yardımcı olur. Bu araştırmada Sosyal Bilgiler derslerinde öğretmenlerin sınıf içinde gerçekleştirdiği demokrasi uygulamaları incelenmiştir.

Araştırma bulgularına göre, öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinde demokratik ortamlar oluşturabilmek için öncelikli olarak “söz almak isteyen herkese söz hakkı verme” uygulamasını yaptıkları belirlenmiştir. Bununla birlikte gerçekleştirdikleri uygulamalar arasında “sınıf başkanı seçerken oylama yapma, sorumluluk verilecek öğrenciyi seçimle belirleme, her öğrenciye eşit miktarda ilgi gösterme ve bütün öğrencilerin derse katılımını sağlama” olduğu belirlenmiştir. Küçükahmet (1989) çalışmasında, öğrencisine konuşma hakkı vererek onu derse katan ve bu yolla ilgiyi derse tutan öğretmenin, demokratik davranışlarının temel göstergelerinden en önemlisi olarak öğrenci ayrımı yapmaması olarak belirtmektedir.

Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinde sınıfta disiplini sağlamak için gerçekleştirdikleri uygulamalara bakıldığında öncelikli olarak “not ile korkutma” yaptıkları belirlenmiştir. Levin, Lippit ve White’ın yaptığı bir araştırma da şu gerçeği ortaya koymuştur: Aşırı disiplinden yana, yani otokrat öğretmenin gözetimi altında çocuklar olumsuz davranışlar geliştirmektedir; birbirine karşı kıskançlık, güvensizlik duygularıyla hareket etmektedirler, öğretmenlerine de içten bir bağlılık duymamaktadırlar. Öğretmenin gözetimindeki çocuklar da benzeri tutumlar içine girmektedirler, ayrıca plansızlık ve

amaçsızlık gibi olumsuz durumlara sık sık rastlanmaktadır. Demokrat bir öğretmenin grubunda ise öğrenciler birbirlerine yardımcı olmaya çalışmaktadırlar, bir arkadaşlarının başarısı tüm öğrencileri mutlu kılmaktadır, sınıf disiplini korkuya değil, ortak sorumluluk duygusuna dayanmaktadır ve öğrenci-öğretmen ilişkisinin temelinde içten gelen sevgi ve saygı bulunmaktadır (Oğuzkan, 1989). Eğitim sistemimizin çağdaştırılması ve demokratikleştirilmesi amacıyla saptanan ilkelerden biri olarak “tehdit ve korku yaptırımını yerine, sevgi ve saygı yaptırımını kullanılır.” Öğretmen-öğrenci ilişkilerinde de tehdit ve korkunun yerini sevgi ve saygı ilişkisi almalıdır. Çünkü sevgi ortamında koşullanma, olumlu tutumlar oluşturur. Öğretmenlik sanatının özü, öğrencisini sevmektir (Bilgen, 1994).

Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin derse etkin katılımını sağlamak için öğretmenlerin gerçekleştirdikleri uygulamalara bakıldığında öncelikli olarak güncel konulara ve olaylara yer vererek öğrencinin derse ve yapılan etkinliklere katılmasını sağladıklarını belirtmişlerdir. Bunun dışında soru sorma, yaratıcı drama, ödev vererek hazırlıklı gelmelerini sağlama gibi uygulamalar da gerçekleştirdiklerinden bahsetmişlerdir. Büyükkaragöz’ün (1989), çalışmasına göre de demokratik bir okul ortamında, genç insanları çekingenlikten vazgeçmeleri için cesaretlendirmek ve her aşamada toplumun demokratik hayatına katılmaları için onlardaki yetenek ve isteği teşvik etmek okulların başta gelen görevidir. Eğer okullar, bu görevi yapmak zorundaysalar her türlü faaliyetlerinde bütün ayrımları bertaraf ederek, işbirliği sağlamayı, okul başarısızlığını azaltmayı, her türlü yeteneksizliğin üstesinden gelecek çalışmaları yapmayı planlamalıdır. Kepenekçi’ye (2003) göre öğrencilerin okul ortamında kendilerini ilgilendiren kararlara katılımı, onların sorumluluk duygularının gelişimi ve demokrasinin değerlerini özümsemeleri açısından son derece önemlidir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı da bireyin

“katılımın önemine inanmasını, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşler ileri sürmesini” amaçlamaktadır.

Sınıf kurallarının belirlenmesi ve geliştirilmesi konusunda öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinde yaptıkları uygulamalara bakıldığında sınıftaki kuralları öğrencilerle birlikte oluşturdukları belirlenmiştir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı da bireyin “hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilmesini.” amaçlamaktadır. Lefrançois’in (1993) çalışmasında öğrenciler, öğrenme ortamı ihtiyaçlarına uygun olduğu zaman sınıf kural ve işlemlerine uygun davranırlar. İhtiyaçlarına uygun koşullar bulunmadığı zaman ise kurallara karşı çıkmaya başlarlar. Bu nedenle kurallar değişmez ve mutlak olmamalı, öğretmene, duruma, öğrenciye göre değişmelidir. Bu amaçla, sınıf kuralları belirlenirken öğrencilerin görüşleri alınmalıdır. Öğrenciler kuralların belirlenmesinde sorumluluk aldıkları ölçüde kuralları ve sınıfı benimserler (Erden, 2008).

Sosyal Bilgiler dersinde öğretmenlerin öğrencilerin sınıf içinde grup etkinliklerine katılmalarını nasıl sağladıklarına bakıldığında öğretmenlerde eğitim programını uygulama kaygısı olduğu görülmüştür. Ders süresinin yeterli olmaması ve sınıftaki öğrenci sayısının fazla olmasından dolayı sınıf içinde grup etkinliklerini gerçekleştiremediklerini belirtmişlerdir. Başaran’a (2000) göre demokrasi eğitiminin bir diğer amacı da “işbirliği yapmakta becerikliliği artırmak” olmalıdır. İnsanın başka insanlarla birlikte yaşama zorunluluğunun ortaya çıktığı günden bu yana, insanoğlunun geliştirebildiği, insan onuruna en yakışan yaşama biçimi demokrasidir. Demokraside her insan kendi sorunları için gerektiğinde toplumsal kurumların, birimlerin yardım edeceğine güvenir. Yine demokraside her insanın başkalarının sorununa yardım etmek yükümlülüğü taşır. Demokraside yönetim, her üyenin yönetime katılmasıyla gerçekleşir. Demokraside

üretimin gerçekleştirilmesi, ulusun güvenliğinin sağlanması; toplumun gönence kavuşturulması gibi toplumsal olgular her üyenin işbirliğini gerektirir. Bu yüzden her yurttaş böylesine gerekli olan işbirliğinde becerikli olmak zorundadır. Bu konudaki gözlemler ve genel kanı ilkokuldan üniversiteye varıncaya kadar öğrencilerin birlikte çalışmayı, işbirliği yapmayı bilmediklerini göstermektedir. Okullarda öğrencileri birlikte çalışmaya ve işbirliği yapmaya alıştıran grup ve takım çalışmaları yeterince yapılmamaktadır. Aslında anlatma-dinleme yöntemine dayanan bir öğretim ortamında küme ve takım çalışmasına da gerek kalmamaktadır. Ayrıca kalabalık sınıflarda bu tür çalışmalara olanak bulunmamaktadır.

Farklı düşünen öğrencilerin birbirlerine karşı hoşgörülü ve saygılı olmasını sağlamak için Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinde neler yaptığını bakıldığında öncelikli olarak öğrencilere empati kurdurduklarını ifade etmişlerdir. Bununla birlikte tartışma ortamları oluşturma, örnek olay ve birbirlerini dinleme gibi uygulamalar da yaptıkları belirlenmiştir. “Demokratik eğitim özgürlüktür; özellikle düşünce özgürlüğüne büyük değer verir, karşıt görüşte olanların düşüncelerine saygı gösterir. Voltaire bu ilkeyi şu şekilde açıklıyor: “Sizinle aynı düşüncede değilim ancak düşüncelerinizi açıklama özgürlüğünüzü ölünceye kadar savunacağım.” Dolayısıyla demokratik eğitimin önde gelen işlevi, çocuklara ve gençlere hoşgörüyü açıklamaktır. Diğer yandan demokratik eğitim düzeni, yöneldiği genç kitlelerin sadece ailelerine, toplumlarına ve uluslarına karşı değil, tüm insanlığa karşı olan ödev ve sorumlulukları da işlenmelidir” (Güneş, 2012).

Yıl boyunca sınıf içinde karşılaştığı problemleri çözmek için Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerle birlikte neler yaptığını bakıldığında iletişim kurma, rehber öğretmene yönlendirme, akran danışmanlığı yapma, aile ve okul idaresi ile görüşme, sınıfta

ortak karar alma yoluyla problemleri çözdükleri söylenebilir. Sınıf yönetiminin planlama ve hazırlık aşamaları yanlış davranışları engelleyemediğinde, öğrenciyle davranış hakkında direkt olarak iletişime geçmek gerekir. Çatışmaları çözmek için üç iletişim becerisi gereklidir. Bunlardan ilki yapıcı öz güven: öğretmenin davranışla ilgili endişelerini belirttiği ve davranış devam ettiği takdirde ortaya çıkacak sorunları tanımlayıp davranışta değişimi zorladığı iletişim aracıdır. İkinci beceri ise empatik karşılık vermedir. Yanlış davranışı tetikleyen sebepleri dinlemeye odaklı karşılık vermedir. Üçüncü beceri ise problem çözmedir; öğretmen ve öğrencinin birlikte çalışarak problemi tanımladığı, çözümü seçtiği birlikte sözleşme yapma becerisidir (Evertson ve Emmer, 2013).

Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin sınıfta kendilerini ifade edebilmelerini sağlamak için neler yaptığına bakıldığında saygı ve güven ortamı oluşturduklarını ifade etmişlerdir. Emir ve Altun (2004) çalışmasında, öğrenci ve öğretmenlerin sınıf içi demokratik davranışlarla ilgili görüşleri incelendiğinde; öğretmenlerin sınıf içi demokratik davranışlara ilişkin olumlu yönde düşüncelere sahip oldukları, öğrencilerin de genel itibarıyla aynı doğrultuda görüş bildirdikleri saptanmıştır. Ancak öğrenciler, sınıf ortamlarında öğrencilerin düşüncelerini açıklamalarını teşvik eden, farklı fikirlere saygı duyulan ve eleştirilme düşüncesinin fikirleri açıklamaya engel olmadığı demokratik bir sınıf ortamının yeterli düzeyde oluşturulmadığını belirtmişlerdir.

Sosyal Bilgiler dersinde ölçme araçlarıyla(yazılı sınav, ödev vb.) ilgili kararları öğretmenlerin nasıl aldıklarına bakıldığında öncelikli olarak zümre öğretmenleri ile birlikte karar verdiklerini ifade etmişlerdir.

Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinde eğitim-öğretim etkinlikleri yürütürken kullandığı yöntemlere bakıldığında düz anlatım, soru-cevap, tartışma, yaratıcı drama, beyin fırtınası olduğu belirlenmiştir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı da bireyin “Bilgiyi uygun

ve çeşitli biçimlerde kullanmasını, düzenlemesini ve geliştirmesini.” amaçlamaktadır. Yanıklar ve Elyıldırım’ın (2004) çalışmasına göre öğrencilerin demokrasi konusunda daha yapıcı bilgilere ve davranışlara sahip olmaları için sosyal kol çalışmalarına daha fazla önem verilmeli, çeşitli oyunlar ve yarışmalar düzenlenmelidir. Bu tür çalışmalar sayesinde öğrencilere demokrasinin bazı temel ilkeleri olarak değerlendirilebilecek türden beraber çalışma ve sorumluluk alma, diğerlerinin hak, görüş ve düşüncelerine saygı duyma ve hoşgörüyü karşılama, erdemlerin gelişmesine yol açacaktır. Arabacı (2005), çalışmasında öğretme-öğrenme sürecine öğrencilerin katılımı ve sınıfta demokrasi kavramları irdelenmiştir. Çalışmada demokratik değerlerin öğrencilere öğretilmesinin önemine ve sınıf ortamında kuralların oluşturulması, etkinliklerin planlanması, dersliklerin düzenlenmesi, disiplin sağlanması vb. konularda öğretmenlerin tek başlarına karar vermemeleri, öğrencilerin de bu eylem ve etkinliklere katılmalarının sağlanmasına değinilmiştir. Öğretim etkinliklerinde de öğrenci farklılıklarının göz önünde bulundurulması, yaratıcılığa önem verilmesi ve öğrenme yöntemlerinde daha çok işbirlikçi grup çalışmalarına yer verilmesi gerektiğine değinilmiştir.

Sonuçlar:

Araştırmada öğretmenlerle yapılan görüşmelerden elde edilen bulgulardan aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

“Sınıfınızda Sosyal Bilgiler dersinde demokratik ortamlar oluşturabiliyor musunuz?” sorusuyla ilgili bulgulara bakıldığında öğretmenlerin Sosyal Bilgiler derslerinde söz almak isteyen bütün öğrencilere söz hakkı verdikleri belirlenmiştir. Ayrıca sınıf başkanı seçerken aday öğrenciler arasından birini seçmek için oylama yapma, bir sorumluluk verilecek öğrenciyi adaylar arasından seçimle belirleme, her öğrenciyeye eşit miktarda ilgi gösterme ve bütün öğrencilerin derse katılımını sağlama gibi demokratik

uygulamalar yaptıkları belirlenmiştir. Sosyal Bilgiler derslerindeki bu uygulamaları gerçekleştiren öğretmenlerin sınıf içinde demokratik ortamlar oluşturabildiği ve Sosyal Bilgiler Programı'nın “yaşamını demokratik kurallara göre düzenler” genel amacını da gerçekleştirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

"Sosyal Bilgiler derslerinde sınıfta disiplini sağlamak için ne tür uygulamalar yapıyorsunuz?" sorusuyla ilgili bulgulara bakıldığında öğretmenlerin sınıfta disiplini sağlamak için öncelikli olarak öğrencilerini not ile korkutma gibi demokratik olmayan bir uygulamayı gerçekleştirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bazı öğretmenlerin ise sınıf içinde disiplini sağlamak için sınıf içinde uyulması gereken kurallar belirleyerek ve ders etkinliklerini çeşitlendirerek öğrencilerin derse daha etkin katılmasını sağlayarak demokratik bir uygulama gerçekleştirdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

“Sosyal Bilgiler derslerinde öğrencilerin derse katılımını sağlamak için neler yapıyorsunuz?” sorusuyla ilgili bulgulara bakıldığında öğretmenlerin öncelikli olarak Sosyal Bilgiler derslerinde güncel konulara ve olaylara yer verme uygulamasıyla derste öğrenci katılımını artırmaya çalıştıkları belirlenmiştir. Bununla birlikte ders etkinliklerini gerçekleştirirken öğrencilere sorular sordukları; programdaki öğrenme alanları, kazanımlar ve ünitelerin kapsamında yaratıcı drama etkinlikleri yaptıkları; gelecek ders için ödev vererek öğrencilerin hazırlıklı gelmelerini sağladıkları; derslerde sınıf içinde saygı ve güven ortamı oluşturdukları belirlenmiştir. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler derslerinde sınıf içinde gerçekleştirdikleri bu uygulamalarla öğrencilerin derse etkin katılımı sağlayarak demokrasinin “katılım” ilkesini sınıf içinde oluşturdukları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Programı'nın “İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir” genel amacını sınıfta öğrencilere kazandırmaya çalıştığı sonucuna ulaşılmıştır.

“Sosyal Bilgiler derslerinde sınıf kurallarının belirlenmesi ve geliştirilmesi konusunda neler yapıyorsunuz?” sorusuyla ilgili bulgulara bakıldığında öğretmenlerin sınıf içindeki uyulması gereken kuralları öğrencilerle birlikte kararlaştırdıkları belirlenmiştir. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler derslerinde öğrencilerin kendilerini ilgilendiren durumlarda düşüncelerini beyan etmesine izin vermesi sınıf içinde demokrasinin uygulamalarının oluşturulmaya çalışıldığı sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Programı’nın “Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşler ileri sürer” genel amacını öğrencilere kazandırmada etkili olabildiği sonucuna ulaşılmıştır.

“Sosyal Bilgiler derslerinde öğrencilerin sınıf içinde grup etkinliklerine katılmalarını nasıl sağlıyorsunuz?” sorusuyla ilgili bulgulara bakıldığında öğretmenlerin eğitim programını uygulama kaygısı nedeniyle Sosyal Bilgiler derslerinde grup etkinlikleri oluşturamadıkları belirlenmiştir. Grup etkinlikleri öğrencilerin işbirliği yapmasını, diğer bireylerle iletişim kurmasını, birlikte hareket etmek için ortak kararlar almayı ve diğer düşüncelere saygı duymayı ve empati kurmayı gerektirir. Bu nedenle Sosyal Bilgiler dersinde grup etkinliklerini oluşturamayan öğretmenlerin sınıf içinde demokratik uygulamalar oluşturamadıkları sonucuna varılmıştır.

“Sosyal Bilgiler dersinde farklı düşünen öğrencilerin birbirlerine karşı hoşgörülü ve saygılı olmasını nasıl sağlıyorsunuz?” sorusuyla ilgili bulgulara bakıldığında öğretmenlerin öncelikli olarak öğrencilerinin sınıftaki diğer arkadaşlarıyla empati kurmalarını sağlamaya çalıştıkları belirlenmiştir. Bununla birlikte öğretmenlerin Sosyal Bilgiler derslerinde tartışma ortamları oluşturarak öğrencilerin birbirlerinin görüşlerine saygı duymasını, birbirlerini sonuna kadar dinlemeyi, hoşgörü ve saygı ile ilgili örnek olaylar gösterdikleri belirlenmiştir. Bu uygulamalarla öğretmenlerin Sosyal Bilgiler derslerinde demokrasi

eğitiminde mutlaka olması gereken hoşgörü ve saygı ortamını sınıflarda oluşturabildikleri sonucuna ulaşılmıştır.

“Sosyal Bilgiler dersinde yıl boyunca sınıf içinde karşılaştığımız problemleri çözmek için öğrencilerle birlikte neler yapıyorsunuz?” sorusuyla ilgili bulgulara bakıldığında öğretmenlerin sınıfta bir problemle karşılaşmaları durumunda öncelikli olarak öğrencilerle bu problem hakkında birebir konuşup iletişim kurma yolunu seçtikleri belirlenmiştir. Bununla birlikte öğretmenlerin rehber öğretmene yönlendirme, akran danışmanlığı yapma, aile ve okul idaresi ile görüşme ve problemle ilgili sorunları konuşup sınıfta ortak karar alma gibi uygulamalar yaptıkları da belirlenmiştir. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler derslerinde sınıf içinde yıl boyunca karşılaştıkları sorunları çözerken demokratik uygulamalar yaptıkları sonucuna varılmıştır.

“Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin sınıfta kendilerini ifade edebilmelerini sağlamak için neler yapıyorsunuz?” sorusuyla ilgili bulgulara bakıldığında öğretmenlerin öncelikli olarak sınıfta saygı ve güven ortamı oluşturdukları belirlenmiştir. Ayrıca öğrencilere derslerde sorular sorma, araştırma ödevleri vererek sınıfta sunmalarını sağlama ve çeşitli ders etkinlikleri oluşturma uygulamalarıyla öğretmenlerin her öğrencinin kendini ifade edebilmesine, düşüncelerini doğru ya da yanlış söyleyebilmesine olanak tanıyarak demokratik bir sınıf ortamı oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır.

“Sosyal Bilgiler dersinde ölçme araçlarıyla(yazılı sınav, ödev vb.) ilgili kararları nasıl alıyorsunuz?” sorusuyla ilgili bulgulara bakıldığında öğretmenlerin ölçme araçlarıyla ilgili kararları öncelikli olarak zümre öğretmenleri ile birlikte ya da öğretmenin kendisinin karar verdiği belirlenmiştir. Öğretmenlerin ölçme araçlarıyla ilgili kararları verirken öğrencinin fikrini almamasıyla sınıfta demokratik bir uygulama oluşturamadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

“Sosyal Bilgiler dersinde eğitim-öğretim etkinlikleri yürütülürken kullandığınız yöntemler nelerdir?” sorusuyla ilgili bulgulara bakıldığında öğretmenlerin öncelikli olarak düz anlatım ve soru-cevap yöntemlerini kullandıkları belirlenmiştir. Bununla birlikte bazı öğretmenlerin ise tartışma, yaratıcı drama, beyin fırtınası gibi yöntemleri kullandıkları belirlenmiştir. Sosyal Bilgiler derslerinde öğretmenlerin öğretim yöntemlerini çeşitlendirerek öğrencinin etkin ve aktif olarak derse katılımını sağlaması demokratik bir sınıf ortamı oluşturmasında kolaylık sağlayacaktır. Ancak öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinde yeterli düzeyde farklı öğretim yöntemlerini kullanamadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

5.2.Öneriler

1.Öğretmenlerin kendi yaşantıları ve uygulamaları öğrenci tarafında model alınır. Bu nedenle öğretmenler öğrencilerine saygılı davranarak, düşüncelerine önem vererek, eleştirel düşünmelerine olanak sağlayarak ve görüşlerini çekinmeden ifade edebilecekleri demokratik sınıf ortamı oluşturmalarıdır.

2.Öğrenme ortamında, öğrencinin öğrenme etkinliğini sınırlayan, yeteneklerinin geliştirilmesini engelleyen, öğretmen otoritesinin hâkim olduğu bir okulda, öğrencide demokratik davranışlar gelişemez. Bu nedenle ders kazanımları ile uyumluluk içinde demokratik bir sınıf ortamı oluşturmak için öğrencilerin sınıf ve okul kararlarına katılımları sağlanmalıdır. Öğrencilerin katılacakları görevlerde seçme ve seçilme hakkı verilmelidir.

3.Demokrasi; ders kitaplarında ve teorik olarak sınıflarda okutulan bir ders olmaktan çıkarılmalı uygulamaya dönük olmalıdır. Öğretmenler, Sosyal Bilgiler dersinde demokrasi konularının öğretiminde diğer sosyal bilim disiplinleri, ara disiplinler ve diğer derslerle ilişkilendirmeler yapmalıdır.

4.Araştırmalar öğrencilerin demokratik tutum, davranış ve başarılarını geliştirmede sınıf atmosferinin ve sınıfta uygulanan öğretim yöntemlerinin önemini ortaya koymaktadır. Bu nedenle öğretmenler çağdaş öğretme yaklaşımlarını derslerinde kullanmalıdır.

5.Güncel konular öğretmenler tarafından sınıf ortamına taşınarak öğrencilerin bu konularda tartışması sağlanmalıdır. Ders konuları ve kazanımlar dikkate alınarak yapılan bu tartışmalar sırasında tüm öğrencilerin katılımı sağlanmalı, öğrencilerin karşıt fikirlere saygı duyarak tartışmaları öğretilmelidir. Böylece çocuğa, kendini karşısındakinin yerine koyabilme becerisi yani empatik düşünebilme kazandırılmalıdır.

6.Öğrencilere demokratik bir süreçte kararların nasıl alındığı öğretebilmek için sınıfın olanaklar ölçüsünde yaratıcı drama, örnek olay gibi etkinlikler uygulanarak karar alma süreci gösterilmelidir. Bu şekilde öğrencilere soyut gelen kavramlar somutlaştırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akın, U. ve Özdemir, M. (2009). Öğretmen adaylarının demokratik değerlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi: Eğitim bilimleri fakültesi örneği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 42 (2), 183-198.
- Apple, M. W. ve Beane J. A. (2011). *Demokratik okullar*. (M. Sarı, Çev.). Ankara. Dipnot yayınları.
- Arabacı, İ. B. (2005). Öğretme-öğrenme sürecine öğrencilerin katılımı ve sınıfta demokrasi. *Çağdaş Eğitim*, 30 (316), 21-27.
- Aydın, S. (2007) *İlköğretim 4. ve 5. sınıf yeni(2004) sosyal bilgiler müfredatının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi (Trabzon il örneği)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Barr, R. D., Barth, J. L. ve Shermis, S. S. (2013). *Sosyal bilgilerin doğası*. (C. Dönmez, Çev. Ed.). Ankara. Pegem Akademi.
- Başaran, İ. E. (2000). *Eğitim yönetimi nitelikli okul*. Ankara.
- Bayındır, N., İnan, H. Z. ve Demir, S. (2010). Öğretmen adaylarının sınıfta demokratik ortamı geliştirmeye ilişkin öngörülleri. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 5, 89-95.
- Bıçer, B. (2009). Demokrasi eğitimi ve okul meclisleri projesinin öğrencilere demokratik tutumları kazandırmaya etkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 27, 1-6.
- Bilgen, N. (1994). *Çağdaş ve demokratik eğitim*. Ankara.
- Büyükkaragöz, S. (1989). *Orta öğretimde demokrasi eğitimi*. Konya: Selçuk üniversitesi araştırma fonu.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2014).

Bilimsel araştırma yöntemleri. (18. Baskı) Ankara: Pegem A Akademi.

Christensen, L. B., Johnson, R. B., Turner, L. A. (2015). *Araştırma yöntemleri*. (A.

Aypay, Çev. Ed.). Ankara: Anı Yayıncılık.

Clesne, C. (2013). *Nitel araştırmaya giriş*. (3. Baskı). (A. Ersoy, P. Yalçınoğlu, Çev. Ed.).

Ankara: Anı Yayıncılık.

Creswell, J. W. (2013). *Araştırma deseni*. (4. Baskı) (S. B. Demir, Çev. Ed.). Ankara:

Eğiten Kitap.

Demir, M. K. (2010). Dört yıl arayla ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin sınıf

öğretmenlerinin demokratik davranışlar sergileme sıklığına ilişkin görüşleri. *Türk*

Eğitim Bilimleri Dergisi, 8(1), 21-40.

Demircioğlu, İ. H., Mutluer, C., Demircioğlu, E. (2011). Sosyal bilgiler öğretmen

adaylarının demokratik öğretmen nitelikleri hakkındaki görüşleri. *Kastamonu*

Eğitim Dergisi, 19 (2), 577-586.

Demircioğlu, İ. H., Mutluer, C. (2009, Mayıs). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının

demokratik öğretmen nitelikleri hakkındaki görüşleri. Sözel bildiri, *I. Uluslararası*

Avrupa Birliği, Demokrasi, Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi Sempozyumu. Uşak.

Dewey, J. (1996). *Demokrasi ve eğitim* (M. S. Otaran, Çev.). İstanbul: Başarı Yayınları.

Doğan, İ. (2005). *Vatandaşlık, demokrasi ve insan hakları*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Doğanay, A., Sarı, M. (2006). Öğrencilerin üniversitedeki yaşam kalitesine ilişkin

algılarının demokratik yaşam kültürü çerçevesinde değerlendirilmesi (Çukurova

Üniversitesi örneği). *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(2), 107-128

- Doğanay, A., uhadar, A. ve Sarı, M.(2007). Öğretmen adaylarının siyasal katılımıcılık düzeylerine çeşitli etmenlerin etkisinin demokratik vatandaşlık eğitimi bağlamında incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*. Sayı 50, 213-246.
- Durmuş, G. Y., Demirtaş, H. (2009). Genel lise öğretmenlerinin sınıf yönetiminde gösterdikleri davranışların demokratikliğine ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri. *On dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 28, 121- 138.
- Emir, S. ve Altun, A. (2004). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin demokratik ilkeleri kazandırma durumları ile ilgili öğretmen ve öğrenci görüşleri. *Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu (20-21 Mayıs)*. Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Erden, M. (2008). *Sınıf yönetimi*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Ektem, I. S., Sünbül, A. M. (2011). Öğretmen adaylarının demokratik tutumları üzerine bir araştırma. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31, 159-168.
- Evertson, C. M. ve Emmer, E. T. (2013). *İlkokul öğretmenleri için sınıf yönetimi*. (A. Aypay, Çev. Ed.). Ankara: Nobel yayınevi.
- Genç, S. Z. (2006). Demokratik kazanımların gerçekleştirilmesinde ilköğretim öğretmenlerinin etkililiğinin değerlendirilmesi. *Milli Eğitim*. 171, 43-54.
- Gömlüksiz, M. N., Kan, A. Ü., Öner, Ü. (2012). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının bir değer olarak demokrasi kavramına ilişkin metaforik algıları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 10 (24), 79-100.
- Güler, A. , Halıcıoğlu, M. B. , Taşğın, S. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Gültekin, M. (2008). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı. Ş. Yaşar (Ed.). *Hayat*

Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi içinde (s.57-78). Eskişehir: Açık öğretim Fakültesi Yayınları.

Güneş, H. (2012). *Demokrasi ve demokratik eğitim*. Ankara: Eğiten kitap.

Güven, A. (2008). Demokratik vatandaşlık ve tarih eğitimi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2), 337-350.

Karadağ, E., Baloğlu, N., Yalçınkayalar, P. (2006). İlköğretim okulu yöneticilerinin öğretmenler tarafından algılanan demokratik tutumları ile öğretmenlerin demokratik değerleri üzerine ilişkisel bir araştırma. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 4 (12), 65-82.

Kayabaşı, Y. (2011). Öğretmen adaylarının davranışlarının demokratik sınıf ortamı açısından değerlendirilmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(2), 525-549.

Kepenekçi, Y. (2003). *Demokratik okul*. Eğitim Araştırmaları, 11.

Kottler, E., Gallavan, N. P.(2013) *Sosyal bilgiler öğretiminde başarının sırları*. (S.B. Demir, Çev. Ed.). Ankara. Eğiten kitap.

Köse, E. (2009). Okul öncesi öğretmenlerinin demokrasi anlayışlarının değerlendirilmesi (Erzurum ili örneği). *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17(3), 871-880

Kuş. Z. (2013). Politik okuryazarlık ve aktif vatandaşlık. (E. Gençtürk, K. Karatekin, Ed.) *Sosyal Bilgiler İçin Çoklu Okuryazarlıklar* içinde (1. Baskı) (160-177). Ankara: Pegem Akademi.

Küçükahmet, L. (1989). *Demokrasi eğitiminde boyutlar ve sorunlar demokrasi için eğitim*. Ankara: Ted yayınları.

Mayring, P. (2011). *Nitel sosyal araştırmaya giriş*. (1. Baskı) (A. Gümüş, M. S. Durgun, Çev.). Ankara: Bilge Su Yayınevi.

- MEB, (2005). *İlköğretim sosyal bilgiler 4.- 5. sınıf programı*. MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. Ankara
- MEB, (2005). *İlköğretim sosyal bilgiler 6.- 7. sınıf programı*. MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. Ankara
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma*. (3. Baskı) (S. Turan, Çev. Ed.). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Nas, R. (2006). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Bursa. Ezgi Kitabevi Yayınları.
- National Council for the Social Studies. (1994). *Expectations of excellence: curriculum standards for social studies*. Washington, DC: NCSS
- Oğuz, S. (2013). Hukuk okuryazarlığı. (E. Gençtürk, K. Karatekin , Ed). *Sosyal Bilgiler İçin Çoklu Okuryazarlıklar içinde* (1. Baskı) (160-177). Ankara: Pegem Akademi.
- Oğuzkan, F. A. (1981). *Eğitim terimleri sözlüğü* (2. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Oğuzkan, F. (1989). *Demokrasi eğitiminde öneriler “demokrasi eğitimi için eğitim”*. Ankara: Ted yayınları.
- Okafor, G. C. (2010). *Re-Democratization And Democratic Leadership Development In Nigeria: The Impact Of Civic Education*. (Yayımlanmamış doktora tezi). University of Pennsylvania.
- Özdemir, H. (2009). *İlköğretim 8. sınıf öğrencilerine demokrasi kültürü kazandırmada demokrasi eğitimi ve okul meclisleri projesinin katkısı (Kütahya ili örneği)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi. Kütahya.
- Özdemir, S. M.(2014). Sosyal bilgiler öğretimi programı ve değerlendirilmesi. M. Safran (Ed.). *Sosyal bilgiler öğretimi içinde*. (18-47). Ankara: Pegem A Akademi.

- Öztürk, C.(2009).Sosyal bilgiler: toplumsal yaşama disiplinler arası bir bakış. C. Öztürk (Ed.). *Sosyal bilgiler öğretimi içinde* (3. Baskı) (34-47). Ankara: Pegem Akademi.
- Rao, S. V. (2012). *Engaging identities: globality and communicative practices in education for democratic citizenship*. (Yayımlanmamış doktora tezi). University of Massachusetts Amherst.
- Safran, M. (2014). Sosyal bilgiler öğretimine bakış. B. Tay ve A. Öcal, (Ed.). *Sosyal bilgiler öğretimi içinde*. (3. Baskı) (2-18). Ankara: Pegem Akademi.
- Şentürk, İ., Oyman, N. (2014). Yükseköğretimde demokratik sınıf yönetimi: Nitel bir çalışma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*. 14(3), 921-945.
- Şimşek, N. (2011). İlköğretim sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin demokratik kazanımlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Milli Eğitim*. 190, 188-202.
- Tamer, M. G. (2011). Okulların demokratik ve katılımcı öğrenim ortamlarına dönüştürülmesi. *Milli Eğitim*. 192, 7-24.
- Ural, S. N., Sağlam, H. İ. (2011). İlköğretim öğrencilerinin demokratik tutum düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 9 (22), 161-180.
- Varlık, Ü., Ören, B. (2003). Demokrasi ve temsil. *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 1(5), 173-185.
- Yazıcı, H., Koca, M. K. (2014) Sosyal bilgiler öğretimi programı. B. Tay, A. Öcal, (Ed.). *Sosyal bilgiler öğretimi özel öğretim yöntemleriyle içinde*. Ankara: Pegem Akademi.
- Yeşil, R. (2004). İnsan hakları ve demokrasi eğitiminde yöntem. *G.Ü. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*. 5, 35-41.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (9. Baskı).

Ankara: Seçkin Yayınları.

Yılmaz, K. (2011). İlköğretim okulu öğretmenlerinin sınıf yönetimi tarzları ile demokratik

değerlere ilişkin görüşleri arasındaki ilişki. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 9/21, 147-

170.

EK-2: İzin Formu

T.C.
DENİZLİ VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 16605029/44/5725382
Konu : Anket İzni

04.06.2015

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : Pamukkale Üniversitesi Rektörlüğünün 26/05/2015 tarih ve 9821 sayılı yazıları.

Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Tuba ERTUĞRUL “ Sosyal Bilgiler Dersinde Sınıf İçi Demokrasi Uygulamalarının İncelenmesi” konulu tez kapsamındaki araştırmasına ilişkin anket formunu, İlgili yazı gereği Merkezefendi ve Pamukkale İlçelerindeki Ortaokullarda uygulamak istemektedir.

Yukarıda adı geçen müracaatlar ile ilgili (Lisans/Lisansüstü/Doktora) öğrencileri ve Öğretim Görevlilerinin ilgili yazıları ekinde belirtmiş oldukları okullarda, (Ortaöğretim/İlköğretim/Okulöncesi) konuları ile ilgili anket çalışmalarının “Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinleri” Genelgesinde belirtilen esaslar gereğince; Okul ve kurumların eğitim-öğretim faaliyetlerini aksatmayacak şekilde ve bu araştırma kapsamında elde edilen verilerin ed ortamında Müdürlüğümüze teslim edilmesi kaydıyla 2014/2015 eğitim-öğretim yılı içerisinde uygulamaları Müdürlüğümüze uygun görülmüştür.

Olurlarınıza arz ederim.

Mahmut OĞUZ
Millî Eğitim Müdürü

Güvenli Elektronik İmza

Aslı ile Aynıdır

04.06.2015

Mahmut TUR
Mahmut TUR
Memur

OLUR

04.06.2015

Ali ŞANLIER

Vali a.

Vali Yardımcısı

T.C.
DENİZLİ VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE

Kurumunuzca Müdürlüğümüzden talep edilen araştırma isteklerine ait Makam Onayı ve Müdürlüğümüzce Onay verilen anket formları ekte gönderilmiştir.
Gereğini rica ederim.

Ali ŞANLIER
Vali a.
Vali Yardımcısı

Ek:
1-Anket Formları

Sırapapılar Mah. Saltak Cad. No:76 Merkez / DENİZLİ

Bilgi için : S.GELMİŞ

Özgeçmiş

Kişisel Bilgiler	
Adı	Tuba
Soyadı	Ertuğrul
Doğum Yeri ve Tarihi	Gölçayır – 18. 04. 1984
Uyruğu	T.C
İletişim Adresi ve E-mail Adresi	Gölçayır Mah. Ertuğrul Sok. No:19 Akşehir/KONYA tubarul@gmail.com
Eğitim	
İlköğretim	Gölçayır İlköğretim Okulu
Ortaokul	Atatürk Ortaokulu
Ortaöğretim	Akşehir Lisesi
Yükseköğretim (Lisans)	Süleyman Demirel Üniversitesi-Sosyal Bilgiler Öğretmenliği
Yükseköğretim (Yüksek Lisans)	Pamukkale Üniversitesi-Sosyal Bilgiler Eğitimi
Yabancı Dil	
İngilizce-KPDS-İlkbahar 2012	48,75

